

บทที่ 2

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้าน (folktale) เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้าน (folk narrative) ซึ่งเป็นผลผลิตจากจินตนาการและสติปัญญาของมนุษย์ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาสาระมาก ทั้งยังมีรูปแบบแตกต่างกันอย่างหลากหลาย มีข้อมูลเป็นหลักฐานอยู่เป็นจำนวนมากและมีความน่าสนใจศึกษาในแง่ต่าง ๆ แต่ในการศึกษานิทานพื้นบ้านแต่เดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาจัดแยกประเภทตามรูปแบบและเนื้อหา เพราะนิทานเป็นวรรณกรรมที่จำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องถ่ายทอดสื่อสารให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อมีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว แนวทางศึกษานิทานพื้นบ้านจึงแตกออกไปเป็นสาขาต่าง ๆ กัน เช่น การศึกษาแนวประวัติ แนววิจารณ์ แนวสังคมวิทยา แนวเปรียบเทียบ และศึกษาหาความรู้และโลกทัศน์ที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในตัวนิทานนั้น

มนุษย์มีความต้องการที่จะฟังเรื่องราวที่สร้างความพอใจให้ตนเองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นพวกเขาจึงมีความสามารถที่จะประพันธ์เรื่องราวต่าง ๆ ตามความคิดฝันของเขาเพื่อถ่ายทอดให้คนอื่นฟัง ในการถ่ายทอดนั้น เรื่องที่เล่าแต่ละครั้งจะผิดเพี้ยนเปลี่ยนแปลงไป และเมื่อมีการบันทึกเป็นตัวเขียน ส่วนที่เปลี่ยนแปลงนี้จะลดน้อยลงหรืออาจจะไม่มีเลย หรือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ช้าลง บางทีก็อาจเปลี่ยนไปใช้ภาษาร้อยกรองในการถ่ายทอด แต่ในการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิทานพื้นบ้านในที่นี้ จะเน้นเรื่องเล่าประเภทร้อยแก้วเป็นสำคัญ และยังรวมไปถึงการนำวรรณกรรมนิทานมาเขียนใหม่ของนักเขียนบางคน เพื่อให้ตัววรรณกรรมมีลีลาโวหารที่สละสลวยขึ้นด้วย¹

นักคติชนวิทยาที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าพื้นบ้านและเน้นหนักทางนิทานพื้นบ้านมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น สตีธ ธรอมป์สัน (Stith Thompson) วอร์เรน อี. โรเบิร์ตส์ (Warren E.

¹ การนำนิทานพื้นบ้านของเดิมมาเขียนใหม่โดยใช้ลีลาการเขียนแบบวารณคดีนี้ นักคติชนวิทยาบางคนก็ไม่ยอมรับ โดยมีความเห็นว่าข้อมูลเหล่านี้ไม่ใช่คติชนที่แท้จริง เช่น ริชาร์ด เอ็ม. ดอร์สัน (Richard M. Dorson) กล่าวว่า คติชนจะต้องเป็นผลผลิตของพื้นบ้านอย่างแท้จริง เขาจึงเรียกเรื่องราวเหล่านี้ว่าคติชนเทียม หรือ fakelore

Roberts) ลินดา เดก (Linda Dégh) ออลัน ดันดีส (Alan Dundes) ฯลฯ ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 นั้น คนทั่วไปให้ความสนใจในนิทานพื้นบ้านมากขึ้น นักวิชาการจำนวนมากออกปฏิบัติการเก็บรวบรวมนิทานโดยมีวิธีการที่ก้าวหน้ากว่าเดิม และมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้น การเก็บข้อมูลจึงเป็นไปอย่างสะดวกและได้ปริมาณมากมาย การศึกษาค้นคว้านิทานจึงมิได้เป็นเพียงการสำรวจว่าในท้องถื่นหนึ่ง ๆ มีนิทานเรื่องอะไรแพร่หลายอยู่บ้าง มีเนื้อหาสาระอย่างไร แต่มีการพยายามจัดจำแนกประเภทของข้อมูลและทำให้ข้อมูลมีลักษณะเป็นระบบที่ศึกษาเข้าใจง่าย การทำให้ทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่เดิมสมบูรณ์ขึ้น กระจ่างชัดเจนขึ้น การเสนอทฤษฎีหรือแนวคิดใหม่ ๆ เพิ่มเติม ตลอดจนการแสวงหาความหมายที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับวิชาการอื่น ๆ หลายด้าน อันเป็นผลให้นิทานมุขปาฐะ (oral tale) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เป็นสากลที่สุดในบรรดาวรรณกรรมพื้นบ้านทั้งหลาย เป็นสิ่งที่มีความหมายและความสำคัญต่อกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของนิทานนั้น และยังมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีขึ้นภายหลัง ในสังคมที่อารยธรรมเจริญขึ้นมาแล้ว จนไม่อาจแยกออกจากกันได้

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

ในสมัยโบราณที่มนุษย์เรายังไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่สื่อความบันเทิงให้ในยามว่าง เช่นปัจจุบันนั้น นิทานเป็นสิ่งที่สร้างความรื่นเริงบันเทิงใจให้กับคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ทุกสังคมและวัฒนธรรมจะมีการเล่าเรื่องสู่กันฟังด้วยกันทั้งนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่านิทาน ซึ่งนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามว่างแล้วยังเป็นเครื่องถ่ายทอดความรักความเอาใจใส่ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ปู่ย่าตายายต่อหลานอีกด้วย

การเล่านิทานเป็นสิ่งที่เก่าแก่กว่าประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มชนทุกชั้น นิทานพื้นบ้าน จัดว่าเป็นผลงานที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ เราถือกันว่าผลงานนี้เป็นเพื่อนของมนุษย์ตลอดมาตั้งแต่ช่วงเวลาที่มนุษย์ยังป่าเถื่อน ไม่มีอารยธรรม มาจนกระทั่งมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นนิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเก่าแก่ที่เล่าสืบทอดกันมาในลักษณะปรัมปราประเพณีมุขปาฐะ (oral tradition) แต่ก็ยังมีเรื่องใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้ในทุกยุคทุกสมัย และสามารถนับว่าเป็นเรื่องพื้นบ้านได้

นิทานเป็นสิ่งที่เกิดจากจินตนาการของมนุษย์ และคงจะมีกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับมนุษย์นั่นเอง แต่การกล่าวเช่นนี้ก็เพียงข้อสันนิษฐาน เพราะตามความเป็นจริงแล้วเราไม่อาจกำหนดได้อย่างแน่นอนว่านิทานมีกำเนิดขึ้นเมื่อใด ด้วยเหตุนี้นักคติชนวิทยาจึงมักใช้คำว่า ไร้กาลเวลา (timeless) กับนิทาน และยังคงกำหนดลักษณะข้อหนึ่งให้นิทานทั่วไปว่าเป็นสากล (universal) อีกด้วย

นิทานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ถูกเล่าซ้ำ ๆ กัน และแพร่กระจายไปในรูปแบบต่าง ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ในที่สุดตัวละครในนิทานก็มีพัฒนาการขึ้นมา และเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น พระเจ้าและวีรบุรุษ คนฉลาดและคนโง่ แม่มด อสุรกาย เจ้าชาย เจ้าหญิง พระราชา ขอทาน มังกร เป็นต้น ชื่อนิทานหรือชื่อตัวละครในนิทานบางเรื่องก็คุ้นหูคนในสถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น ซินเดอเรลลา (Cinderella) กะลาสีซินแบดในนิทานอาหรับราตรี (Sinbad) เจ้าชายกบ (The Frog Prince) สโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and The Seven Dwarfs) แจ็คผู้ฆ่ายักษ์ (Jack the Giant Killer) เจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) นิทานลายลักษณ์ เช่น ลูกเป็ดขี้เหร่ (The Ugly Duckling) เงือกน้อย (The little Mermaid) ตลอดจนนิทานที่มีที่มาจากมหากาพย์ด้วย เช่น โอดิสซุส หรือ ยูลิสซีส (Odysseus หรือ Ulysses) วีรบุรุษในมหากาพย์ โอดิสซีย์ (The Odyssey) ผู้ทำให้ยักษ์ตาเดียวที่ชื่อโพลีฟิมัส (Polyphemus) ตาบอด ชื่อเหล่านี้ล้วนเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกับคนทั่วไป

ธรรมชาติที่แท้จริงของนิทานนั้นคือ นิทานจะเป็นของกลุ่มชนมากกว่าที่จะเป็นของปัจเจกบุคคล ด้วยเหตุนี้นักวิชาการส่วนหนึ่งจึงเสนอความคิดว่า นิทานพื้นบ้านทุกเรื่องน่าจะเคยเป็นนิยายปรัมปรา (myth) ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติมาก่อน โดยเล่าถึงปรากฏการณ์นั้นในลักษณะที่เกี่ยวกับพระเจ้า เช่น เรื่องของ วิลเลียม เทล (William Tell) วีรบุรุษในนิทานสวิส ที่ถูกบังคับให้ยิงธนูไปยังผลแอปเปิ้ลที่วางอยู่บนศีรษะของบุตรชายของเขา เป็นเรื่องที่สะท้อนภาพของสุริยเทพ (เป็นครั้งสุดท้าย) ผู้พยายามยิงผลแอปเปิ้ลหรือเป้าอื่น ๆ ด้วยธนูอันทรงพลังของพระองค์ ต่อมาบทบาทของพระเจ้ก็เสื่อมลงไปกลายเป็นบทบาทของวีรบุรุษ แต่นักวิชาการบางส่วนก็ไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ บางคนก็ให้ข้อคิดเห็นว่า นิทานถูกสร้างขึ้นมาจากคนที่มีการศึกษา และต่อมาก็ถูกดึงเข้าไปสู่วิถีทางที่ต่ำลง คือ มีการนำไปเล่าซ้ำในท่ามกลางกลุ่มคนที่ไม่มีการศึกษา และเมื่อมีการนำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาใช้ในการศึกษานิทาน นักวิชาการส่วนหนึ่งก็คิดว่านิทานนั้นอาจจะเกิดขึ้นในความฝันของมนุษย์ก็ได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่านักวิชาการทางด้านนี้จะเสนอความคิดเห็นอย่างหลากหลาย นิทานก็ยังคงมีลักษณะเด่นประการหนึ่งที่จะไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มันเป็นเรื่องที่ธรรมดาสามัญ มีลักษณะเป็นพื้นบ้าน และแพร่หลายอยู่ในกลุ่มคนส่วนใหญ่

นิทานส่วนมากจะแพร่กระจายไปโดยการเล่าและถ่ายทอดด้วยปาก แม้ว่าในภายหลังมันจะได้รับการบันทึกและตีพิมพ์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ก็ตาม เป็นสิ่งที่เก่าแก่ ไม่ปรากฏเวลาที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน และดึงดูดใจ ได้รับความสนใจอยู่ตลอดเวลา นักคติชนวิทยาทั่วไปเห็นว่า การพยายามค้นคว้าเกี่ยวกับกำเนิดของเรื่องเล่า ที่เล่าซ้ำ ๆ กันมาตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีการ

บันทึกประวัติศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนัก แต่เมื่อนิทานหรือเรื่องเล่าเหล่านั้น ๆ แพร่กระจายไปตามที่ต่าง ๆ แล้ว ก็คงจะต้องมีคนสงสัยว่า ใครเป็นคนแรกที่สร้างนิทานเหล่านี้ขึ้นมาก่อนคนอื่น มันมีความเก่าแก่เพียงใด และเกิดขึ้นได้อย่างไร ปัญหาที่ยังไม่มีใครที่ตอบได้อย่างน่าพอใจ แต่การกล่าวว่ามันมีการถ่ายทอดด้วยปาก หรือแบบมุขปาฐะ เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าร่องรอยหรือที่มาของนิทานนั้นเป็นเรื่องลึกลับ ไม่อาจจะระบุได้อย่างแน่นอน และน่าจะเป็นจะเป็นผลผลิตที่เกิดจากความคิดที่เป็นอิสระของแต่ละท้องถิ่น ตั้งแต่สังคมบุรพกาลเป็นต้นมาและยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

ในเมื่อนิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าพื้นบ้านหรือ folk narrative และมีลักษณะร่วมคือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในทุกสังคม ทั้งยังมีจุดประสงค์เบื้องต้นของการเล่าแบบเดียวกัน คือ เล่าเพื่อความบันเทิงและอาจจะมียุติประสงค์อื่น ๆ ร่วมกันอีกก็ได้ เราจึงควรพิจารณาความหมายของนิทานพื้นบ้านในส่วนรวมก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

คำว่านิทานพื้นบ้านหรือ folktale นั้น ประกอบด้วยคำ 2 คำคือคำว่า คนพื้นบ้าน (folk) และนิทาน (tale) จึงควรศึกษาคำแต่ละคำในลักษณะที่แยกเป็นอิสระจากกันก่อน

คนพื้นบ้าน (folk)

นักวิชาการในสมัยศตวรรษที่ 19 นำคำว่า folk ไปใช้ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสับสนในวงการศึกษาคติชนวิทยาอย่างมาก เนื่องจากคนส่วนใหญ่เข้าใจว่า folk หรือคนพื้นบ้านนั้นหมายถึงชาวไร่ชาวนาหรือชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรปซึ่งคิดกันว่าคนพื้นบ้านนั้นหมายถึงเฉพาะ peasant หรือชาวชนบทเท่านั้น สำหรับเรื่องนี้ อลัน ดันดีส ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะคำว่าคนพื้นบ้านนั้นมักจะมีคามหมายไปในเชิง “ผู้ที่ต้องพึ่งพิงคนอื่น” มากกว่าจะเป็น “ผู้ที่อยู่อย่างอิสระ” บางทีก็เป็นที่เข้าใจกันว่าคำนี้หมายถึงชนชั้นที่ต่ำกว่าคนอื่นหรือพวกที่ด้อยการศึกษา ดันดีสเห็นว่า กลุ่มคนพื้นบ้านนั้นน่าจะเป็นพวกที่อยู่ตรงกึ่งกลางระหว่างกลุ่มคนที่มีอารยธรรมและมีการศึกษา กับพวกที่ไม่มีอารยธรรมและป่าเถื่อน และสิ่งที่แยกพวกเขาออกจากกลุ่มคนที่มีการศึกษาก็คือลักษณะการวัฒนธรรม (culture trait)¹ ประการหนึ่ง คือความสามารถในการอ่านและเขียน ดังนั้นกลุ่มคนพื้นบ้านควรจะหมายถึง “กลุ่มคนที่ด้อยการศึกษาในสังคมของคนที่มีการศึกษา” ทั้งยังกล่าวถึงการแจกแจงลักษณะเด่นของกลุ่มคนพื้นบ้านโดยนักวิชาการในสมัยศตวรรษที่ 19 ไว้ด้วยดังนี้²

¹ culture trait หรือลักษณะการวัฒนธรรม หมายถึงหน่วยย่อยที่สุดเมื่อแบ่งวัฒนธรรมออกมาวิเคราะห์กัน หน่วยย่อยนี้มีการหน้าที่ของตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั้งหมด และมีตัวตนอยู่ไม่ทางนามธรรมก็ทางรูปธรรม

² Alan Dundes, “Who Are the Folk?” in *Interpreting Folklore* (Bloomington: Indiana University Press, 1980), p. 4.

พวกป่าเถื่อนหรือบรรพชน (Savage or Primitive)	คนพื้นบ้านหรือชาวชนบท (Folk or Peasant)	คนที่มีอารยธรรมหรือการศึกษา (Civilized or Elite)
ก่อนจะรู้หนังสือ หรือไม่รู้หนังสือ (Pre-or non-literate)	ไม่รู้หนังสือ (Illiterate)	รู้หนังสือ (Literate)
	ชนบท (Rural) ชนชั้นต่ำกว่า (Lower Stratum)	อยู่ในเมือง (Urban) ชนชั้นสูงกว่า (Upper Stratum)

ดันดีส์วิจารณ์ว่า ถ้าถือตามลักษณะของคนพื้นบ้านจากแผนภูมินี้ คนพื้นบ้านก็คือกลุ่มคนที่ไม่รู้หนังสือ อาศัยอยู่ในชนบท และส่วนใหญ่เป็นชาวนาหรือชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งถ้าหากนักคติชนวิทยาสมัยใหม่ยอมรับในลักษณะข้อนี้แล้ว ต่อไปภายหน้าการศึกษาคติชนวิทยาจะเป็นการถอยหลังเข้าคลอง เพราะเราจำกัดความหมายของคนพื้นบ้านไว้แคบเกินไป และยังมีเหตุผลด้านอื่น ๆ ที่สามารถทำให้คนเหล่านี้มีลักษณะหรือวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เป็นต้นว่า พวกเขาจะมีการโยกย้ายอพยพจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่งหรืออีกวัฒนธรรมหนึ่ง คือคนที่เคยอยู่ในชนบทอาจจะย้ายเข้าไปอยู่ในเมือง และสูญเสียลักษณะของชาวชนบทที่เขาเคยมีมาแต่เดิมไป เช่น การแต่งกาย ภาษา อาหาร ฯลฯ นอกจากนี้พวกเขายังจะได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ อีกด้วย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วก็เท่ากับว่า เมื่ออิทธิพลของสิ่งใหม่ ๆ เข้าไปครอบงำคนพื้นบ้านแล้ว ก็จะไม่มีคนพื้นบ้านอีกต่อไป แต่ตามความเป็นจริงแล้ว กลุ่มคนพื้นบ้านไม่ได้สูญหายไปไหน พวกเขาอยู่ และวัฒนธรรมพื้นบ้านก็ยังคงอยู่ ทั้งยังพร้อมที่จะมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นดันดีส์จึงให้คำจำกัดความของคนพื้นบ้านว่า “คำว่า ‘คนพื้นบ้าน’ หมายถึง กลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งประการ เอกลักษณ์นี้อาจจะเป็นอาชีพเดียวกัน การพูดภาษาเดียวกัน หรือนับถือศาสนาเดียวกัน แต่ข้อที่สำคัญที่สุดคือกลุ่มชนนั้นจะต้องมีปริมปราประเพณีที่เป็นของตนเอง ตามทฤษฎีแล้ว กลุ่มชนจะต้องประกอบด้วยบุคคลจำนวนอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว กลุ่มชนส่วนใหญ่จะประกอบด้วยปัจเจกบุคคลหลายคน คนในกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักกันหมด แต่เขาควรจะรู้ว่าแก่นหรือแกนกลางของปริมปราประเพณีที่ดีร่วมกันในกลุ่มคืออะไร เพราะปริมปราประเพณีนี้จะช่วยให้กลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีเอกลักษณ์ของตัวเอง”¹ ตัวอย่างเช่น ถ้าคนกลุ่มนั้นเป็นชาวนา เอกลักษณ์นี้และปริมปรา

¹ Alan Dundes, “What is Folklore?” in *The Study of Folklore*, ed. Alan Dundes (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, Inc., 1965), p. 2.

ประเพณีนั้นก็เป็นของชาวนา คติชน (folklore) ก็เป็นคติชนของชาวนา ถ้าเป็นกลุ่มกรรมกรก่อสร้าง คติชนนั้นก็เป็นคติชนของกรรมกรก่อสร้าง หรือหากไม่ใช่กลุ่มอาชีพ แต่เป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มพื้นบ้านกลุ่มเล็ก ๆ ได้เช่นกันถ้าหากครอบครัวนี้มีวิถีปฏิบัติของเขาเองที่ใช้กันเฉพาะในกลุ่ม (เช่น การใช้สัญญาณบางอย่างที่รู้จักกันในครอบครัว) ด้วยเหตุนี้ คนพื้นบ้านจึงไม่ใช่ผู้ที่จะต้องอิงหรือพึ่งพิงอยู่กับคนอื่นอีกต่อไปแต่จะเป็นผู้ที่อยู่อย่างอิสระ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ไปเข้าค่าย ก็คือผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มพื้นบ้าน ถ้าคนในค่ายนั้นมีประเพณีเป็นของกลุ่ม เช่น มีการร้องรำทำเพลง การเล่าเรื่องสู่กันฟัง การทำพิธีแรกรับ (initiation) เป็นต้น เพียงแต่เขาเข้าไปร่วมในกลุ่มพื้นบ้านเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพราะพวกที่ไปเข้าค่ายจะมีกิจกรรมเพียงชั่วคราวระยะเวลานั้น ๆ ซึ่งต้นตอเรียกว่า กลุ่มพื้นบ้านชั่วคราว (part-time folk) ดังนั้นประสบการณ์ของคนพวกนี้จะแตกต่างไปจากคนที่เป็นสมาชิกของชุมชนในสังคม หรือเรียกว่ากลุ่มพื้นบ้านถาวร (full-time folk)¹

คนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มพื้นบ้านถาวรนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน กลุ่มนักเรียนในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย กลุ่มชาวนา ชาวสวน กรรมกรก่อสร้าง คนงาน ฯลฯ ทุกกลุ่มจะมีคติชนที่เป็นของตนเอง ต้นตอกล่าวสรุปว่า ใครก็ตามที่เคยเล่า เคยได้ยินได้ฟัง หรือปฏิบัติเกี่ยวกับคติชนต่าง ๆ เช่น เล่าเรื่องข้ามชั้นให้กันฟัง แต่งกายเป็นแบบแผนเดียวกัน มีประเพณีแบบเดียวกัน ล้วนแต่เป็นคนพื้นบ้านทั้งสิ้น คนเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเป็นคนที่ไม่รู้หนังสือ ด้อยการศึกษา เหมือนกับที่เคยเข้าใจกันมาแต่เดิม ดังนั้นถ้าหากจะตั้งคำถามว่าคนพื้นบ้านคือใครกันแล้ว ก็สามารถที่จะตอบได้ทันทีว่า พวกเรานั้นเองคือคนพื้นบ้าน²

นิทาน (Tale)

Tale ซึ่งหมายถึงเรื่องเล่าทั่ว ๆ ไปนั้นน่าจะมีความหมายกว้างกว่า “นิทาน” อย่างเดียว เพราะเรื่องเล่าซึ่งมีศัพท์เฉพาะว่า narrative นั้นหมายถึงเรื่องอะไรก็ได้ที่คนเล่าสู่กันฟัง ลิขิตา พินิจภูวดล กล่าวว่า “เรื่องราวของ Tales (contes) หรือเรื่องเล่านี้มีมากมายหลายประเภท ทั้งที่มีสาระและไม่มีสาระ ทั้งที่เป็นสิ่งพื้น ๆ ธรรมดา และที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ แต่วิธีเล่าต้องแปลก มีจุดมุ่งหมายเล่าแต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องเน้นพัฒนาของตัวละคร และไม่ต้องเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปล่อยให้เหตุการณ์เป็นอิสระจากกัน...”³ ส่วนนิทานพื้นบ้าน

¹ Alan Dundes, *op. cit.*, p. 8.

² *Ibid.*, pp. 2-19.

³ ลิขิตา พินิจภูวดล, *วรรณคดีฝรั่งร่วมสมัย 2 และการวิจารณ์วรรณคดี*, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528, หน้า 163.

หรือ Folktales หรือ Les contes folkloriques นั้นคือ “รูปแบบวรรณกรรมบันเทิงคดีเก่าแก่ที่สุดรองลงมาจาก myth... ลักษณะโดยทั่วไปของนิทานพื้นบ้าน หรือนิทานท้องถิ่นนั้นประกอบด้วยบทเพลง คติพจน์ สุภาษิต ที่คนโบราณคิดขึ้นมาจากสภาวะชีวิตในสังคมสมัยนั้น เรื่องราวที่นำมาแต่งก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงบ้าง ประดิษฐ์ขึ้นเองบ้าง...”¹

คำว่านิทานพื้นบ้าน (folktale) เป็นคำที่นักวิชาการที่เกี่ยวข้องอยู่ในวงการศึกษาคติชนวิทยายอมรับกันว่ามีความหมายค่อนข้างกว้างและมีที่ใช้อย่างไม่จำกัด บางครั้งจึงเป็นการใช้คำอย่างหละหลวม ไม่รัดกุมเท่าที่ควร นักวิชาการสาขาคติชนวิทยา มานุษยวิทยา และวรรณคดีได้อธิบายความหมายและให้คำจำกัดความของคำ ๆ นี้ไว้อย่างหลากหลาย แต่ทุกคนก็มีความเห็นต่างกันไปในการจัดแยกประเภทตามรูปแบบหรือเนื้อหาของนิทานนั้น ๆ โดยนำเอานิทานเข้าไปรวมกลุ่มกับการจัดแยกประเภทของคติชน

ในการศึกษาคติชนวิทยานั้น นักวิชาการได้จำแนกข้อมูลเป็นประเภทต่าง ๆ เช่นการศึกษาของแจน แฮโรลด์ บรุนแวนด์ (Jan Harold Brunvand)² ได้แยกข้อมูลเป็น 3 ประเภทคือ

1. คติชนประเภทที่ใช้ภาษา (Verbal folklore) เช่น การเล่าเรื่อง สุภาษิต คำพังเพย ปริศนา คำทาย ฯลฯ

2. คติชนประเภทที่ไม่ใช้ภาษา (Non-verbal folklore) เช่น สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้าน หัตถกรรม เครื่องแต่งกาย อาหาร ฯลฯ

3. คติชนแบบผสม (Partly verbal folklore) เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ความเชื่อโชคลาง ฯลฯ

ส่วนริชาร์ด เอ็ม. ดอร์สัน (Richard M. Dorson)³ จำแนกประเภทของคติชนออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. วรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral literature) ซึ่งแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ ออกไปอีก ได้แก่

1.1 เรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folk narrative)

1.2 เพลงพื้นบ้านหรือกวีนิพนธ์พื้นบ้าน (Folk song หรือ Folk poetry)

1.3 ภาษิต คำพังเพย (Proverb)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

² Jan Harold Brunvand, *The Study of American Folklore* (New York : W.W. Norton & Company., Inc., 1968), pp. 2-3.

³ Richard M. Dorson, ed. *Folklore and Folklife : An Introduction* (Chicago : University of Chicago Press, 1972), pp. 2-5.

1.4 ปริศนาคำทาย (Riddle)

1.5 คำกล่าว (Folk speech หรือ Saying)

2. วัฒนธรรมวัตถุ (Material culture) คือการศึกษาวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่เข้ามา มีบทบาทในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องมือเครื่องใช้ อาหาร เป็นต้น

3. ประเพณีสังคม (Social folk custom) คือประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กำหนด ขึ้นมาสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม และเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน ความเชื่อทางศาสนา เกี่ยวกับกิจกรรมบางอย่างเช่น การละเล่น ฯลฯ

4. การแสดงศิลปะพื้นบ้าน (Performing folk arts) คือการแสดงออกของคนในด้านศิลปะ การใช้กิริยาท่าทาง เช่น การเล่นดนตรี การร่ายรำ ละครพื้นบ้าน ฯลฯ

เมื่อพิจารณาความเห็นของนักคติชนวิทยาทั้งสองคนนี้จะเห็นว่า ทั้งบรูเนอแวนด์และดอร์สัน จัดนิทานพื้นบ้านไว้ในกลุ่มวรรณกรรมที่ใช้ภาษาหรือใช้ถ้อยคำ ซึ่งมีข้อมูลประเภทอื่นนอกเหนือ ไปจากนิทานรวมอยู่ด้วย

ความหมาย หรือคำจำกัดความของนิทานพื้นบ้านนั้น มีผู้อธิบายไว้หลายคน ในที่นี้จะยก มากกล่าวเพียงบางส่วนที่เห็นว่าสำคัญและเป็นความหมายสากล คือ

1. ความหมายจาก Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend¹ กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านคือ “คำที่ใช้กับเรื่องทุกประเภทที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน และยังนำไปประยุกต์ ใช้กับเรื่องเล่าที่มีรูปแบบต่างกันไป เช่นนิยายปรัมปราของคนในสมัยแรก ๆ โครงสร้างของนิยาย อาหาร์ราตรี หรือเรื่องการผจญภัยของ Uncle Remus (The Adventure of Uncle Remus) เรื่อง แมวสวมรองเท้าบู๊ท (Puss in Boots) คิวปิดและไซไซ (Cupid and Psyche) ดังนั้นคำว่านิทานพื้นบ้าน จึงมีคำอธิบายกว้างมาก แต่มันมีลักษณะเด่นอยู่คือเป็นสิ่งที่เก่าแก่และสืบทอดกันมาตามประเพณี ในลักษณะการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ คือมีคนเล่านิทานสู่กันฟัง และคนที่ได้ฟังก็จดจำเนื้อเรื่อง ไปเล่าต่อ ๆ กันไป โดยอาจจะเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องบ้าง และบางทีนิทานนี้ก็เปลี่ยน ไปเป็นลายลักษณ์ เมื่อผู้เล่าสักคนหนึ่งนำไปบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร...”

2. ความหมายจาก Dictionary of World Literary Terms² กล่าวว่า “คำว่านิทานพื้นบ้าน

¹Maria Leach, ed. *Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend* (New York : Funk & Wagnalls, 1949), pp. 408-9.

²Joseph T. Shipley, ed. *Dictionary of World Literary Terms* (Boston : The Writer, Inc. 1970). p. 124.

มีวิธีการใช้ที่กว้างและแพร่หลายมาก มันเป็นคำที่บ่งบอกถึงลักษณะที่เป็นทั่ว ๆ ไปมากกว่า นิทานบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะเช่น Märchen การพูดถึงความหมายของมันอาจจะก่อให้เกิด ความขัดแย้งกัน ดังนั้นจึงควรที่จะพึงเล็งถึงความเป็นจริงที่จะช่วยตัดสินว่า เรื่องใดเป็นนิทาน พื้นบ้านหรือไม่ใช่ โดยยึดแนวคิดที่ว่ามันมีการถ่ายทอดตามแบบประเพณีกำหนดหรือไม่ ไม่ว่าจะ เป็นการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ หรือด้วยการเขียนหรือการพิมพ์ นิทานสัตว์สักเรื่องหนึ่ง หรือนิยาย ปรัมปราของชนเผ่าหนึ่ง เทพนิยายแบบเรื่องสโนว์ไวท์ (Snow White) แจ็คผู้ฆ่ายักษ์ (Jack The Giant Killer) หรือนิทานแบบที่เขียนขึ้นเพื่อให้อ่านเช่นลูกเป็ดขี้เหร่ (The Ugly Duckling) ของ แอนเดอร์เซน (Andersen) นิทานเก่าแก่ของอีสป (Aesop) เรื่องพวกนี้จะมีลักษณะเป็นนิทานพื้นบ้าน อย่างน้อยก็ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามันพัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นแหล่งนิทานในวัฒนธรรม ประเพณีของคนบางกลุ่ม ไม่ว่าจะ เป็นคนมีการศึกษาหรือด้อยการศึกษา...”

3. ความหมายจาก A Glossary of Literary Terms¹ กล่าวว่า “นิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่า ร้อยแก้วขนาดสั้น ไม่ปรากฏผู้แต่ง เล่าสืบกันมาด้วยปากเปล่า อย่างไรก็ตาม คำนี้ยังใช้ให้หมาย- รวมถึงนิทานที่รู้ตัวผู้เล่าว่าเป็นใคร (เช่นเรื่อง The Three Bears ของ Robert Southey และเรื่อง ยอร์ช วอลซิงตันกับต้นเชอร์รี่ ของ Parson Mason L. Weems) ซึ่งเมื่อถูกตีพิมพ์แล้ว ผู้คนก็นำไป เล่าต่อกันไปด้วยปาก นิทานพื้นบ้านนี้มีทั่วไปในโลก ทั้งยังรวมเรื่องทวยเทพ นิทาน นิทานวีรบุรุษ (ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในประวัติศาสตร์ เช่น Johnny Appleseed หรือในตำนาน เช่น Paul Bunyan ก็ตาม) ตลอดจนเทพนิยายด้วย เรื่องเล่าที่เราเรียกว่าเทพนิยายหลายเรื่อง (คำเยอรมันใช้ว่า Mär- chen) ไม่ใช่เรื่องของเทพเจ้า แต่เป็นเรื่องที่มีอะไร ๆ ประหลาดมหัศจรรย์ เช่น “Snow White” กับ “Jack and The Beanstalk” นิทานพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งคือเรื่องซ้ำชั้น (มักจะสลับคน) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมากและจดจำกันไปได้นาน”

4. ความหมายจาก Encyclopaedia Britannica² กล่าวว่านิทานพื้นบ้านคือ “นิทานเรีงมรณีย์ ที่เล่าแบบมุขปาฐะ มีจุดกำเนิดที่เก่าแก่ที่สุด มีลักษณะเหมาะสมที่เป็นสากลทั้งในด้านเวลาและ สถานที่ ผู้คนในโลกนี้จะเล่าเรื่องที่สุดแสนจะธรรมดาสามัญ และเล่านิทานที่มีความซับซ้อนกว่า มาก แต่เราจะพบผู้เล่านิทานและผู้ฟังที่มีพื้นฐานแบบเดียวกันได้ทุกหนทุกแห่ง และเราสามารถ ที่จะศึกษาย้อนหลังไปได้ นิทานพื้นบ้านแตกต่างไปจากตำนานซึ่งมักจะเชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริง คือ ให้เสรีภาพแก่ผู้เล่าอย่างเต็มที่ในเรื่องของ “ความเป็นไปได้” ในนิทาน เพียงแต่จะอยู่ในข้อจำกัด

¹ เอ็ม. เอช. เอแบรมส์. *อักษณศัพท์วรรณคดี*. แปลจาก A Glossary of Literary Terms, โดยทองสุข เกตุโรจน์. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529. หน้า 124.

² *Encyclopaedia Britannica : Macropædia*, 1974., P. 458.

ของข้อห้ามในท้องถิ่นเท่านั้น...”

ความหมายเหล่านี้ล้วนแต่กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านในลักษณะที่เป็นสากล มีลักษณะการเด่น ๆ ร่วมกัน และให้ตัวอย่างนิทานที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย สำหรับการให้ความหมายของนิทานในภาษาไทยและในวงการคติชนวิทยาของไทยนั้นมีดังนี้

1. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525¹ อธิบายว่า คำว่า นิทาน หมายถึง “เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป”

2. พจนานุกรมศัพท์บัญญัติ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2530² แปลศัพท์ folk tale ว่า นิทานชาวบ้าน

3. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน³ อธิบายว่า นิทานคือเรื่องที่เล่ากันมาแต่โบราณ

4. ดร. กิ่งแก้ว อัทธการ⁴ กล่าวว่า “นิทานหมายถึงเรื่องเล่าทั่วไป มิได้ตั้งใจแสดงประวัติความเป็นมาของอะไร จุดใหญ่เล่าเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งก็สอดแทรกคติเพื่อสอนใจไปด้วย นิทานไม่ใช่เรื่องเฉพาะสำหรับเด็ก มีอยู่เป็นจำนวนมากทีเดียวที่เล่าเฉพาะในหมู่ผู้ใหญ่ และเหมาะสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น... จริงอยู่ ตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องอาจจะไม่ซับซ้อนมาก ทั้งวิธีการเล่าก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมา ผู้ถ่ายทอดเรื่องไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์อะไรเลย ไม่ต้องอาศัยเครื่องแต่งตัววิจิตรหรือเครื่องแต่งฉากใด ๆ แต่ถึงกระนั้น นิทานก็มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างบุคลิก มีพลังโน้มน้าวทัศนคติและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลและสังคมได้พอควรทีเดียว กล่าวคือ ช่วยให้ทั้งผู้เล่าผู้ฟังระบายนึกและผ่อนคลายความรู้สึกนึกคิด ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ในขณะที่เดียวกันยังก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและคตินิยมของสังคม” และสรุปว่า “นิทานกอบปรัดด้วยเนื้อหาและอารมณ์ที่ผิดแผกแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง มีตั้งแต่เรื่องที่หยาบไปจนถึงเรื่องที่ประณีต เรื่องที่จิตใจสะท้อนชีวิตจริง”⁵

5. คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส⁶ กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

“นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าทุกชนิด ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ลักษณะของนิทานพื้นบ้านเป็นดังนี้

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า 441.

²พจนานุกรมศัพท์บัญญัติ หน้า 40.

³วิชรี รมยะนันท์, “นิทาน” ในสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม 15, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2522, หน้า 9773.

⁴กิ่งแก้ว อัทธการ, วรรณกรรมจากบ้านใน, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514, หน้า 8.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁶กุหลาบ มัลลิกะมาส, คติชาวบ้าน, พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2516, หน้า 99-100.

- 1) เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
- 2) เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
- 3) ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เฒ่า ซึ่ง เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง”

6. เจือ สตะเวทิน¹ กล่าวถึงลักษณะของนิทานชาวบ้าน (นิทานพื้นบ้าน) ไว้เป็นข้อสรุป ดังนี้

- 1) ต้องเป็นเรื่องเล่า
- 2) ต้องเล่ากันด้วยภาษาร้อยแก้ว
- 3) ต้องเล่ากันด้วยปากมาก่อน
- 4) ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน
- 5) เรื่องจริงที่มีคติกันบ่อนุโลมเป็นนิทาน เช่น มะกะโท ชาวบ้านบางระจัน

7. สุธาวดี หนูนุกัตติ² กล่าวถึงนิทานว่า “นิทานชาวบ้านที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิชา คติชนวิทยา (le folklore) เป็นวรรณคดีชนิดหนึ่ง นิทานชาวบ้านเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ของชาวนา หรือในหมู่แม่นม (la nourrice) เป็นศิลปะของชาวบ้าน (l'art populaire) ที่เกิดจาก ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ประเพณี ความเชื่อถือ ความต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่าง เพื่อที่จะได้ลืมภาระหนักในชีวิตประจำวัน สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ นิทานชาวบ้าน แม้ว่าจะ เกิดขึ้นในสังคมของคนที่ยึดในทางด้านเศรษฐกิจและการศึกษา แต่ก็เป็นที่นิยมแพร่หลาย ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ของคนทุกชนชั้น ทุกเพศทุกวัย และเป็นที่น่าสนใจของนักปราชญ์สาขาต่าง ๆ เช่น ทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา ฯลฯ

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน เป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นทำนองมุข- ปาฐะ หรือเล่าด้วยปาก (la voie orale) บางครั้งผู้เล่ามักจะดัดแปลงแต่งเติมให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม บ้าง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน จึงทำให้นิทานชาวบ้านเรื่องเดียวกันมีหลาย ๆ สำนวน (la version) และหาผู้ที่แต่งเรื่องไม่ได้ ต่อมาจึงมีการจารึกเป็นหลักฐานด้วยลายลักษณ์อักษร มีผู้รวบรวมนิทานชาวบ้านขึ้นเป็นเล่ม (le recueil) เป็นต้นว่ากริมม์ (Grimm), แปร์โรลด์ (Perrault)

นิทานชาวบ้านเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย เรื่องตลก เรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า นางฟ้า ฯลฯ”

8. ภัทรา ตั้งคำ³ อธิบายว่านิทานเป็น “วรรณกรรมชาวบ้านดั้งเดิมที่เก่าแก่ มีกำเนิด

¹เจือ สตะเวทิน, *คติชนวิทยาไทย*, พระนคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, 2517, หน้า 46.

²สุธาวดี หนูนุกัตติ, *วรรณคดีฝรั่งคลาสสิกสำหรับเด็กและวัยรุ่น*, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522, หน้า 13

³ภัทรา ตั้งคำ, *วรรณกรรมพื้นบ้านของเยอรมัน*, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529, หน้า 129.

มาตั้งแต่สมัยโบราณและมีอยู่แทบทุกแห่ง ลักษณะทั่วไปของนิทานชาวบ้านไม่ใช่เรื่องจริง แต่แต่งขึ้นจากจินตนาการบ้าง นำมาแต่งเติมขึ้นบ้าง โดยมุ่งให้ความสนุกสนานเป็นสำคัญ นิทานมีการถ่ายทอดด้วยปากเป็นเวลาหลายร้อยปีก่อนที่จะมีการรวบรวม (โดยพี่น้องกริมม์) และบันทึกขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยหลัง และแพร่หลายออกไปตามสถานที่ต่าง ๆ จากท้องถิ่นไปสู่ประเทศอื่น ๆ นิทานมีลักษณะความประหลาดมหัศจรรย์ เรื่องเหนือวิสัยต่าง ๆ เช่น แม่มด ผู้วิเศษ เทพธิดา นางฟ้า ฯลฯ เป็นต้น แต่เรื่องราวการผจญภัยในนิทานจะจบลงด้วยดี มีความสุข คนดีจะได้ดีตอบแทน ส่วนคนชั่วจะถูกลงโทษทัณฑ์...”

นอกจากนี้ ภัทรา ตั้งคำ ยังได้ให้ความแตกต่างของนิทานชาวบ้านกับนิทานแต่งไว้ดังนี้
นิทานชาวบ้าน (Volksmärchen) มีลักษณะต่อไปนี้

1. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
2. เหตุการณ์ในเนื้อเรื่องเป็นสิ่งสำคัญ
3. ไม่บรรยายสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง
4. นิทานจบลงด้วยดีเสมอ
5. ในระยะแรกถ่ายทอดเรื่องจากปากต่อปาก ต่อมาภายหลังจึงมีการรวบรวมและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

นิทานแต่ง (Kunstmärchen) มีลักษณะต่อไปนี้

1. ปรากฏชื่อผู้แต่ง
2. แสดงจินตนาการมากกว่าการบรรยายเนื้อเรื่อง
3. บรรยายลักษณะบุคคลและสถานการณ์อย่างละเอียดชัดเจน
4. มักจบลงด้วยความเศร้าสลดใจ
5. นักเขียนนิทานแต่งมักได้เค้าโครงเรื่องจากนิทานของฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์เสน¹
9. ประคอง นิมมานเหมินท์² ได้กล่าวถึงความหมายและลักษณะของนิทานในแง่คติชนวิทยาว่า “นิทานที่ใช้ในวิชาคติชนวิทยาหมายถึงเรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมา จนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง นิทานเหล่านี้เรียกว่า นิทานพื้นบ้านบ้าง นิทานพื้นเมืองบ้าง และนิทานชาวบ้านบ้าง มีความหมายเฉพาะเจาะจงถึงเรื่องเล่าประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ได้มีความหมายกว้างขวางเหมือนคำว่านิทาน...” และสรุปว่า “ลักษณะสำคัญที่สุดของนิทานพื้นบ้านจึงอยู่ที่ต้อง

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

²ประคอง นิมมานเหมินท์, “นิทานพื้นบ้าน” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8*, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาราช, 2528, หน้า 59.

เป็นนิทานที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยปากและไม่ว่าใครเป็นผู้แต่ง เป็นการเล่าจากความจำที่
ได้ฟังต่อ ๆ กันมา เช่น พ่อซึ่งเล่าให้ลูกฟังเคยฟังมาจากปู่หรือย่า ปู่หรือย่าเคยฟังจากทวด และ
ทวดก็เคยฟังจากผู้อื่นเล่ามาอีกที่ไม่สามารถสืบสาวได้ว่าผู้เล่าคนแรกคือใคร...”¹

จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เราพอจะสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านคือเรื่องเล่าที่คน
พื้นบ้านเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะสำคัญคือการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ และต่อมา
ก็อาจจะมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นปริมปราปะระเพณีที่สั่งสมและสืบทอดมาจากอดีต
และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง จากข้อสรุปนี้เราพอจะกล่าวได้ว่า ความหมายของนิทาน
พื้นบ้านนั้นเป็นสากล นำไปใช้กับนิทานในสังคมต่าง ๆ ได้ทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม การนำคำว่านิทานพื้นบ้านไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ก็อาจจะมี
สับสนอยู่บ้าง ดังที่สตีล ธรอมป์สัน กล่าวไว้ว่า “คำว่านิทานพื้นบ้านมักจะมีผู้นำไปใช้เพื่ออ้างถึง
นิทานที่เล่าให้เด็กฟัง (household tale) หรือเทพนิยาย (fairy tale หรือ Märchen) เช่นเรื่องซินเดอเรลลา
หรือสโนว์ไวท์”² ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วคำ ๆ นี้มีความหมายกว้างกว่านั้นคือรวมเอาเรื่องเล่า
ร้อยแก้วไว้เกือบทุกประเภท และบางประเภทก็มีความเกี่ยวเนื่องกันมากจนยากที่จะแยกออกจาก
กันได้อย่างเด็ดขาด

คำที่มีความหมายสอดคล้องกับนิทานอีกคำหนึ่งก็คือคำว่า นิยาย ดังที่เราจะเห็นว่านัก
วิชาการหลายคนใช้คำ 2 คำนี้คู่กันในเวลาเดียวกัน นิยายมีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราช-
บัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525³ ว่า “เรื่องที่เล่ากันมา” เช่นเดียวกัน กุสุมา รัชชมนี⁴ ให้ข้อคิดว่า
คำว่านิยายน่าจะมาจากภาษาสันสกฤตว่า “นยายะ” ซึ่งหมายถึงการอ้างเหตุผล หรือการแสดง
บทเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ฟังเห็นด้วยกับถ้อยคำของผู้พูด ส่วนความหมายของนิยายที่ใช้ในปัจจุบัน
ซึ่งตรงกับคำว่า Romance นั้น น่าจะเป็นความหมายที่เพิ่มเติมเข้ามาภายหลัง การที่นิทานกับนิยาย
มีความหมายพ้องกันดังนี้ เป็นเพราะนิทานเป็นเรื่องที่เล่ากันมา ซึ่งคงจะมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้น
อยู่ที่การรยกลมาเล่าเพื่อเป็นข้อเปรียบเทียบ ส่วนจะมีความสนุกเพลิดเพลินเป็นจุดประสงค์เบื้อง
ต่อมาหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และศิลปะของผู้เล่าแต่ละคน

ในเมื่อเราได้ทราบความหมายของนิทานพื้นบ้านทั้งที่เป็นความหมายสากลและความหมาย

¹ วิกิพีเดีย, หน้าเดียวกัน.

² Stith Thompson, *The Folktale* (Berkeley : University of California Press, 1977), pp. 7-8.

³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 442.

⁴ กุสุมา รัชชมนี, *นิทานยุคทองในวรรณคดีสันสกฤต*, หน้า 6-8.

เฉพาะตัวแล้ว ก็ควรจะได้อรรถาธิบายถึงลักษณะเด่น ๆ ของนิทาน ที่นักคติชนวิทยาถือว่าเป็นแบบแผนเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

แบบแผนเบื้องต้นของนิทาน

ลินดา เดก¹ กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านว่า นิทานพื้นบ้านคือเรื่องที่ได้รับการขัดเกลาอย่างดีแล้ว จึงนับว่าเป็นศิลปะชั้นสูงซึ่งมีรูปแบบที่คงที่และยุติแล้ว นิทานจะมีกำเนิด มีความมุ่งหมาย มีแก่นเรื่องหรือสารัตถะ (Theme) ต่าง ๆ กันไป แต่ด้วยเหตุที่เราเล่านิทานพื้นบ้านโดยมีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงเป็นอันดับแรก มันจึงมีลักษณะเด่นคือเป็นบันเทิงคดี แม้ว่าอาจจะมียุคประสังค์รองอื่น ๆ ด้วยก็ตาม แต่ในฐานะที่มันเป็นบันเทิงคดีหรือเรื่องที่แต่งขึ้นมามากกว่าจะเป็นความจริง ผู้เล่านิทานและผู้วิเคราะห์วิจารณ์จึงมักกล่าวว่านิทานเป็นเรื่องโกหก ซึ่งหมายถึงว่านิทานคือความเพ้อฝันของมนุษย์ที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นเรื่องราว

นิทาน ไม่ว่าจะมีความสั้นหรือยาว หรือประกอบด้วยตอน (episode) หลาย ๆ ตอน จะมีสัดส่วนที่เหมาะสมเสมอ เพราะมันถูกสร้างขึ้นมาจากสูตร (formula) ที่คงที่ กล่าวคือผู้เล่าจะนำสูตรเหล่านี้มาประกอบแต่งเข้าเป็นคำโครงพื้นฐาน ซึ่งจะมีการรอบที่ยึด หรือควบคุมโครงอันนี้ให้คงอยู่ด้วยกัน ไม่กระจัดกระจายไป ตัวผู้เล่าจะเล่าตกแต่งเพิ่มเติม ซึ่งการเพิ่มเติมรายละเอียดนี้เป็นการกระทำที่สร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ทำให้นิทานของผู้เล่าแต่ละคนมีคุณภาพ และคุณค่าในทางการเล่าเรื่องไม่เท่ากัน เดกกล่าวว่าสูตรเหล่านี้เปรียบเสมือน “แม่แบบก่อสร้าง” ของนิทาน เพราะมันมีผลต่อโครงสร้างของนิทานและการแต่งนิทานด้วย สูตรต่าง ๆ นี้มีดังต่อไปนี้

1. **แบบเรื่อง (types) และอนุภาค (motifs)** เป็นสูตรที่ได้รับการยอมรับจากนักคติชนวิทยาทั่วไปแล้วว่าเป็นส่วนประกอบของเนื้อหาของนิทาน แบบเรื่องนี้ได้มาจากการจำแนกนิทานพื้นบ้านนานาชาติ โดย แอนทิ อาร์เน (Antti Aarne) และเมื่อสตริธ ธอมป์สันนำแบบเรื่องนี้มาปรับปรุง ธอมป์สันได้นำอนุภาค หรือ “ส่วนประกอบของเรื่องเล่า” มาใส่ไว้ในแบบเรื่องแต่ละแบบด้วย หน่วยของเนื้อเรื่อง หรือส่วนประกอบของเนื้อเรื่อง ที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างของนิทานได้แก่ เหตุการณ์ (incident) ตอน (episode) และลำดับของอนุภาค (motif sequence) ที่ปรากฏในนิทานแต่ละเรื่อง

2. **เค้าโครง (framework) ของนิทาน** นิทานจะประกอบด้วยบทนำ (introduction) และบทสรุป (conclusion) ส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างบทนำกับบทสรุป คือเนื้อเรื่องและรายละเอียด

¹Linda Dégh, “Folk Narrative,” in *Folklore and Folklife: An Introduction*, ed. Richard M. Dorson (Chicago: University of Chicago Press, 1972), pp. 58-62.

ของเรื่อง ลำดับของเค้าโครงในการเล่านิทานก็คือ การเริ่มต้นจากถ้อยคำที่ว่า “กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว...” ไปจนถึง “แล้วเขาก็ได้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข” ซึ่งการกำหนดให้เรื่องจบอย่างมีความสุขนี้จะช่วยนำผู้ฟังกลับไปสู่ความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

3. ภาพพจน์ (figures of speech) คือลักษณะที่เป็นแบบแผนที่ใช้ในการพรรณนาพระเอกหรือวีรบุรุษ และฝ่ายตรงข้าม หรือปฏิปักษ์ นอกจากนี้ก็มีฉากของความสวยงามและความน่ากลัว จุดสุดยอดและจุดหักเหของเรื่อง การพรรณนาสิ่งที่ตรงกันข้ามกัน เช่น ความดีงาม และความชั่วร้าย จะเป็นการพรรณนาในลีลาที่รุนแรง มีการใช้สัญลักษณ์ เช่น ใช้สิ่งที่มีรัศมีหรือรังสีส่องแวววาวเป็นประกายแทนดินแดนในสวรรค์ แทนอาณาจักรที่มั่งคั่ง และความร่ำรวย ส่วนความมืด ความอ้างว้าง เยือกเย็น ความเจ็บปวด ความเปล่าเปลี่ยว ว้าเหว่ เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของดินแดนหรือหนทางที่มีอันตราย ไม่มีใครรู้จัก เป็นที่ตั้งของความชั่วร้าย ความยากจน ความมืดคลุ้มหม่นหมอง ไม่มีชีวิตชีวา

4. ลำดับของถ้อยคำซึ่งเป็นสูตรหรือกฎเกณฑ์ (formulaic verbal sequences) ถ้อยคำนี้คือบทสนทนาของตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดของตัวละครเอก ซึ่งจะสำคัญกว่าบทสนทนาอื่น ๆ การใช้คำพูดในสถานการณ์ที่สำคัญของตัวละคร จะต้องเป็นสูตรที่ถูกต้อง เช่น พระเอกใช้วาทศิลป์ในการเปลี่ยนแปลงศัตรูให้เป็นมิตร หรือคนโง่ในนิทานซ้ำชั้น จะแสดงความโง่ออกมาด้วยคำพูดในบทสนทนา ดังนั้นผู้เล่าจะใช้คำพูดนี้เพื่อช่วยแสดงบุคลิกของตัวละครหรือสถานการณ์บางอย่างโดยไม่จำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมมากนัก

5. การซ้ำ (Repetition) การซ้ำเรื่องตอนหนึ่ง (passage) ซ้ำลำดับเหตุการณ์ (sequence) หรือเรื่องราวทั้งหมด ซึ่งเป็นสาระสำคัญของโครงสร้างของนิทาน เป็นกลวิธีของผู้เล่าอย่างหนึ่ง เขาจะใช้กลวิธีแบบนี้มาปะติดปะต่อเรื่องให้สัมพันธ์กัน เช่น การทดสอบพระเอกจะมีขึ้น 3 ครั้ง สองครั้งแรกจะล้มเหลว และเขาจะผ่านการทดสอบหรือทำได้สำเร็จในครั้งที่สาม หรือพระเอกจะประสบความสำเร็จหลังจากที่ “เงา” ของเขาพบความล้มเหลว เงานั้นอาจจะเป็นพี่ชาย 2 คน หรือเพื่อนร่วมทาง 2 คน จะออกไปปฏิบัติภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนตัวพระเอกจะทำงานนั้นได้

เด็กให้ความเห็นว่า แบบแผนทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้นิทานเป็นเรื่องที่มีสัดส่วนที่ดี ได้รับการปรับปรุงอย่างสมบูรณ์แบบ และถูกสร้างขึ้นมาอย่างมีเหตุผล การเสนอตัวละครและนาฏการของตัวละครจะเป็นไปในรูปของสัญลักษณ์มากกว่าจะเป็นตัวละครที่มีเลือดเนื้อ มีชีวิตจิตใจเหมือนคนจริง ๆ ตัวละครเหล่านี้จะมีที่อยู่อันเหมาะสมในนิทาน และปรากฏตัวอยู่ในเหตุการณ์ที่ถูกจัดลำดับไว้แล้ว เหตุการณ์ในนิทานจะเป็นเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน มีเหตุมีผล และ

ทำให้คนเข้าใจได้ตลอดเมื่อมันมาปรากฏอยู่ด้วยกันในตำแหน่งที่ถูกต้องเท่านั้น ด้วยเหตุนี้คนเล่านิทานจึงต้องเล่านิทานตั้งแต่ต้นจนจบอยู่เสมอ

แบบแผนเบื้องต้นของนิทานเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา ในที่นี้จะยกตัวอย่างนิทานที่เป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะเด่นนี้ 2 เรื่อง คือ เรื่องเจ้าชายกบ (The Frog Prince) และเรื่อง สโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด (Snow White and the Seven Dwarfs)

เจ้าชายกบ

แปลจากหนังสือ The World's Best Fairy Tales แปลโดย Wanda Gag จากต้นฉบับของ Jacob และ Wilhelm Grimm.

ในอดีตอันเก่าแก่แสนนานมาแล้ว เมื่อคนยังสามารถตั้งความปรารถนาได้ มีพระราชอาองค์หนึ่งซึ่งมีพระธิดาหลายพระองค์ แต่ละองค์ล้วนสวยงาม แต่ก็ยังแพ้อังคค์สุดท้องที่งามมากจนกระทั่งพระอาทิตย์ผู้ได้ประสบกับความแปลกมหัศจรรย์ต่าง ๆ มากมาย ก็ยังอดพิศวงไม่ได้ทุกครั้งที่มีมองเห็นพระพักตร์ของเธอ

ใกล้กับปราสาทของพระราชอา คือป่าที่มีดกทึบและกว้างขวาง ในป่ามีต้น Linden ใหญ่ ซึ่งขึ้นอยู่ใกล้กับบ่อน้ำแห่งหนึ่ง ในเวลากลางวันอันมีอากาศอบอุ่น เจ้าหญิงองค์น้อยจะออกไปเที่ยวเล่นที่ป่านี้ เธอชอบนั่งบนขอบบ่ออันเย็นและโยนลูกบอลทองคำของเธอเล่น การเล่นลูกบอลเป็นสิ่งที่คุณโปรดปรานมากและไม่เคยเบื่อเลย

วันหนึ่ง ขณะที่เจ้าหญิงโยนลูกบอลขึ้นไปกลางอากาศและยกมือขึ้นรับ เธอรับผลาด ลูกบอลหล่นลงมาที่พื้นดิน กลิ้งไปที่ขอบบ่อและตกลงหายไปใต้น้ำ เจ้าหญิงรู้ว่าบ่อน้ำลึกมาก เธอคิดว่าเธอคงไม่มีโอกาสได้เห็นลูกบอลอันสวยงามของเธออีก จึงร้องไห้ด้วยความโศกเศร้า แต่ทันใดนั้นเองก็มีเสียงพูดอยู่ข้างหลังเธอว่า “มีอะไรเกิดขึ้นรี เจ้าหญิงน้อย ๆ ท่านร้องไห้คร่ำครวญเสียจนดูเหมือนว่าก้อนหินที่แข็งแกร่ง ก็จะต้องละลายไปด้วยความสงสาร”

เจ้าหญิงมองไปรอบ ๆ แล้วก็มองเห็นกบตัวหนึ่ง มันอยู่ในบ่อและชูหัวอันใหญ่โตน่าเกลียดขึ้นมาจากน้ำ เธออุทานว่า “โอ ท่านนั้นเอง ท่านผู้ทำให้น้ำแตกกระจาย ฉันร้องไห้ก็เพราะลูกบอลทองคำของฉันทกลงไปในบ่อนะซี”

“อา ยังงี้เอง” กบพูด “ไม่เป็นไรหรอกเจ้าหญิง ข้าพระพุทธเจ้าสามารถที่จะนำลูกบอลมาคืนให้เจ้าหญิงได้ แต่ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เจ้าหญิงจะประทานอะไรให้ข้าฯ เป็นสิ่งตอบแทน”

“อะไรก็ได้ที่ท่านปรารถนา กบแก่ที่รัก” เจ้าหญิงตอบ “ฉันยินดีจะให้เสื้อผ้าแพรพรรณที่สวยงาม ให้ลูกปัด และเพชรพลอยแก่ท่าน แม้แต่มงกุฎทองที่ฉันสวมอยู่นี้ด้วย”

“เสื้อผ้า ลูกบิด และเพชรพลอยทั้งหมด หรือแม้แต่มงกุฎทองของพระองค์ ข้าฯ ก็ไม่พึงปรารถนา” กบพูด “แต่ถ้าในพระทัยของพระองค์ชมชอบข้าฯ และยินดีให้ข้าฯ เป็นเพื่อนเล่นของพระองค์ ให้ข้าฯ นั่งข้าง ๆ ที่โต๊ะเสวยและรับประทานอาหารจากจานทองจานเดียวกับพระองค์ ต้มจากถ้วยทองใบเดียวกับพระองค์ และเติมพระทัยให้ข้าฯ นอนเตียงเดียวกับพระองค์ด้วย ถ้าพระองค์สัญญาว่าจะทำตามที่ข้าฯ ขอร้องทั้งหมดนี้ ข้าฯ ยินดีจะลงไปมลุกบอลทองที่กั้นบ่อให้พระองค์”

“แน่นอนแน่นอน ฉันสัญญาว่าจะทำทุกอย่างที่ท่านต้องการ ขอเพียงแต่นำลูกบอลทองมาให้ฉันได้เท่านั้น” เจ้าหญิงตอบ แต่ในเวลาเดียวกันเธอก็รำพึงว่า เจ้ากบโง่ตัวนี้พูดถึงอะไรหนอ? มันเป็นเพียงกบที่อาศัยอยู่ในน้ำและวิ่งแข่งกับกบอื่น ๆ เท่านั้น มันไม่สามารถเป็นเพื่อนเล่นกับมนุษย์ได้แน่ ๆ

ทันทีที่กบได้รับคำสัญญาจากเจ้าหญิง มันก็ดำลงไปบ่อ มันดำน้ำลงไปสักพักหนึ่งก็กลับขึ้นมาโดยคาบลูกบอลทองไว้ในปาก และวางลูกบอลลงบนพื้นหญ้าแทบเท้าของเจ้าหญิงผู้มีกิริยาลงโลดด้วยความยินดี ที่ได้ของเล่นที่เธอโปรดปรานคืนมา เธอคว้าลูกบอลขึ้นมาแล้ววิ่งกระโดดโลดเต้นจากไปโดยไม่ได้คำนึงถึงเจ้ากบตัวเล็กที่หันรีหันขวางอยู่ มันร้องว่า “คอยเดี๋ยว คอยเดี๋ยว เอาตัวข้าฯ ไปกับพระองค์ด้วยซิ ข้าฯ วิ่งได้ไม่เร็วหรอกนะ”

แต่ก็ไม่มีประโยชน์ มันได้แต่ร้องเสียงดังตามหลังเจ้าหญิงไป เธอไม่ได้รื้อฟื้นเสียงกบเลย แต่รีบกลับพระราชวังโดยลืมนำเจ้ากบผู้นำสารเสียดสนิท มันจึงต้องกลับไปบ่อน้ำตามเดิม

เย็นวันต่อมา ขณะที่เจ้าหญิงกำลังเสวยพระกระยาหารมือเย็นอยู่นั้น ปรากฏว่ามีเสียงไต่บันไดขึ้นมาหน้าห้องเสวย เสียงนั้นมาหยุดอยู่ที่ประตู และมีเสียงเคาะประตูพร้อมกับเสียงร้องเรียกว่า

พระธิดาองค์เล็กของพระราชินี

เปิดประตูให้ข้าฯ ที!

เจ้าหญิงลุกจากโต๊ะเสวยและวิ่งไปดูว่าใครเรียกเธอ พอเธอเปิดประตูก็เห็นกบนั่งอยู่ที่นั่น ตัวของมันมีสีเขียว เปียกชื้น และเย็นชื้น! เธอรีบปิดประตูอย่างรวดเร็วและกลับมานั่งที่โต๊ะด้วยหัวใจเต้นเร็ว แรง จนพระราชินีสังเกตเห็นความหวาดกลัวและกังวลนี้มาก พระองค์ตรัสถามว่า “ลูกเอ๋ย เจ้ากลัวอะไรกัน มียักษ์ที่จะลักพาตัวลูกไปอยู่ข้างนอกประตูหรือ”

“ไม่ใช่เพคะ” เจ้าหญิงตอบ “มันไม่ใช่ยักษ์ แต่เป็นกบแก่ ๆ น่าเกลียดตัวหนึ่ง”

“แล้วมันมาทำไมล่ะ มันต้องการอะไรจากเจ้า”

“โอ เสด็จพ่อเพคะ ขณะที่ลูกเล่นอยู่ที่ต้นลินเดนใกล้ ๆ กับบ่อน้ำ ลูกทำลูกบอลทองหล่นลงไปบ่อ แล้วลูกก็ร้องให้จนกบตัวนั้นนำลูกบอลมาคืนให้ แต่เพราะว่ามันเรียกร้องมากเกินไป

ลูกจึงสัญญากับมันว่าจะยอมให้มันเป็นเพื่อนเล่น เพราะลูกไม่เคยคิดเลยว่ามันจะทิ้งบ่อน้ำของมันมาได้ แต่ตอนนี้มันอยู่ข้างนอกประตูนั้นและต้องการจะเข้ามากินอาหารจานเดียวกับลูก ต้มจากถ้วยใบเดียวกัน และนอนในเตียงเดียวกันกับลูก ลูกทนไม่ได้ทรอกเพคะ มันเป็นกบตัวเปี้ยก ๆ น่าเกลียด แถมยังตาโปนออกมาด้วย!”

ขณะที่เจ้าหญิงกำลังพูดอยู่นั้น กบก็เคาะประตูอีก และร้องว่า

พระบิดาองค์เล็กของพระราชินี

เปิดประตูให้ข้าฯ ที่

จำคำพูดของพระองค์ที่บ่อน้ำไว้

เปิดประตูให้ข้าฯ ที่!

ดังนั้นพระราชินีจึงตรัสกับเจ้าหญิงว่า “ลูกรัก ถ้าเราให้สัญญากับใครแล้ว เราก็ต้องรักษาสัญญานั้น เจ้าจงเปิดประตูรับกบตัวนั้นเถิด”

เจ้าหญิงไม่ยอมปฏิบัติตามเลย แต่เธอจำใจต้องเชื่อฟัง พอเธอเปิดประตู กบก็กระโดดตามเธอเข้ามาถึงที่นั่ง มันนั่งอยู่กับพื้นและพูดว่า “ช่วยจับตัวข้าฯ นั่งข้าง ๆ พระองค์ด้วยสิ”

เธอลังเลไม่แน่ใจ เพราะรังเกียจกบที่ตัวเย็นและเปียกชื้น แต่พระราชินีมองเธออย่างเข้มงวดและตรัสว่า “เจ้าต้องรักษาสัญญาของเจ้า”

พอจับกบนั่งบนเก้าอี้ มันก็ต้องการให้เจ้าหญิงจับมันวางบนโต๊ะ พออยู่บนโต๊ะแล้วมันก็บอกว่า “ตอนนี้พระองค์เลื่อนจานมาใกล้ ๆ ข้าฯ หน่อยสิ เราจะได้กินด้วยกันเหมือนเพื่อนเล่นจริง ๆ”

เจ้าหญิงตัวสั่นด้วยความขยะเขยง แต่เธอจำเป็นต้องทำอย่างที่กบต้องการ กบกินอาหารอย่างเอร็ดอร่อยและอิมมอกอิมใจ แต่เจ้าหญิงผู้หน้าสงสารไม่อาจกลืนอาหารลงคอแม้แต่คำเดียว ในที่สุดกบก็พูดว่า “ตอนนี้ข้าฯ อิมแล้ว และรู้สึกเพลีย พาข้าฯ ไปที่ห้องบรรทมของพระองค์สิ ข้าฯ จะได้นอนพักผ่อน”

เจ้าหญิงเริ่มร้องไห้ อีก เธอลำบากเหลือเกินที่จะต้องตะตึงตัวกบที่ตัวโตและเย็นชื้น เป็นเรื่องเลวร้ายมากที่มีเจ้ากบตัวนี้มากินอาหารในจานเดียวกัน แต่การนำมันไปนอนเตียงเดียวกันก็ยิ่งร้ายกว่าจนเธอจะทนไม่ไหวอยู่แล้ว

“ข้าฯ ต้องการจะไปนอนแล้ว” กบย้ำ “นำข้าฯ ไปที่ห้องบรรทมเถิด”

เจ้าหญิงตัวสั่นอีกครั้งและมองดูพระบิดาอย่างอ่อนวอน แต่พระราชินีเพียงแต่ตรัสว่า “เวลาที่ลูกได้รับความเดือดร้อน กบตัวนี้ก็ช่วยเหลือลูก มันยุติธรรมหรือที่จะไปดูถูกเหยียดหยามเขา”

เจ้าหญิงไม่อาจจะทำอะไรได้นอกจากจับตัวกบขึ้นมา หิ้วมันไปที่ห้องบรรทมของเธอ และปล่อยมันไว้ที่พื้นตรงมุมห้องด้วยความหวังว่ามันคงจะพอใจ แต่พอเธอเข้านอนแล้ว เธอได้ยินเสียงกบกระโดดมาตามพื้นห้องและบอกว่า “ข้าฯ เหนื่อยและอ่อนเพลียมาก แต่พื้นห้องแข็ง

กระดังมาก ข้า ฯ มีสิทธิเท่าเทียมกับพระองค์ที่จะนอนพักผ่อนในเตียงอันอ่อนนุ่มแสนสบายดี จับตัวข้า ฯ ขึ้นไปบนเตียง มิฉะนั้นข้า ฯ จะทูลให้พระบิดาของพระองค์ทราบ”

เจ้าหญิงโกรธและขมขื่นเป็นกำลัง แต่เธอก็ยอมจับมันมาวางไว้ที่ปลายเตียง กบนอนอยู่ที่นั่นตลอดคืน แต่พอเช้าวันรุ่งขึ้น มันก็กระโดดลงจากเตียงออกจากห้องไปโดยเธอไม่ทราบว่ามันไปไหน

เย็นวันต่อมาเหตุการณ์ก็ดำเนินไปในลักษณะเดียวกัน กบมาเคาะประตูและพูดว่า

พระธิดาองค์เล็กของพระราช

เปิดประตูให้ข้า ฯ ที

จำคำพูดของพระองค์ที่บ่อน้ำไว้

เปิดประตูให้ข้า ฯ ที!

เจ้าหญิงจำต้องเปิดประตูรับมันเข้ามา กบกินอาหารจากจานของเธออีกครั้งหนึ่ง ตีมีเครื่องตีมาจากถ้วยของเธอ และนอนหลับที่ปลายเตียง พอตอนเช้ามันก็จากไป

คืนที่สาม กบกลับมากินอาหารร่วมจานกับเธออีก แต่ครั้งนี้มันไม่ต้องการนอนที่ปลายเตียงอีกต่อไป มันพูดว่า “ข้า ฯ ต้องการนอนใต้หมอนของพระองค์ เพราะข้า ฯ ชอบที่นั่นมากกว่า”

เจ้าหญิงคิดว่าเธอคงไม่สามารถนอนหลับโดยมีกบที่หน้าเกลียด ตัวเปียกชื้น และตาโปนอยู่ใต้หมอนได้ เธอเริ่มร้องไห้เงิบ ๆ กับตัวเองและในที่สุดก็หลับไป

พอรุ่งเช้า แสงแดดส่องเข้ามาทางหน้าต่าง กบคลานออกมาจากใต้หมอนและกระโดดลงจากเตียง แต่ทันทีที่เท้าของมันแตะพื้น บางสิ่งบางอย่างก็เกิดขึ้น ในขณะนั้นเขาไม่ได้เป็นกบที่ตัวโต เย็นชื้น และตาโปนอีกต่อไป เขากลับกลายเป็นเจ้าชายหนุ่มน้อยที่สง่างามและมีแววตาที่เป็นมิตร

“เห็นไหม” เขาพูด “ข้าฯ ไม่ได้เป็นกบอย่างที่ควรจะเป็นอีกต่อไป! หญิงชราชั่วร้ายคนหนึ่งสาปข้าฯ ให้เป็นกบ ไม่มีใครแก้ไขคำสาปได้นอกจากพระองค์ เจ้าหญิงน้อย ๆ ดังนั้น ข้าฯ จึงคอยอยู่ที่บ่อน้ำ เพื่อที่พระองค์จะได้ไปช่วย”

เจ้าหญิงพูดไม่ออกด้วยความอัศจรรย์ใจ แต่นัยน์ตาของเธอเป็นประกาย

“และพระองค์จะให้ข้า ฯ เป็นเพื่อนเล่นกับพระองค์ได้หรือยัง” เจ้าชายถามพลางหัวเราะ “จำคำพูดของพระองค์ที่บ่อน้ำไว้รึเปล่า!”

ดังนั้นเจ้าหญิงก็หัวเราะด้วย แล้วเขาทั้งสองก็วิ่งออกไปเล่นลูกบอลทองคำ

เขาทั้งสองเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกันอยู่หลายปีและมีความสุขที่สุด ฉันทน์ (ผู้เล่า) เชื่อแน่ว่าเราทนายได้เลยว่า พอเขาทั้งสองโตขึ้น เขาจะต้องแต่งงานกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ความจริงเรื่องเจ้าชายกบยังมีเนื้อความต่อไปอีกเล็กน้อย จาก The Complete Brothers Grimm Fairy Tales ที่ Lily Owens เป็นบรรณาธิการ มีเนื้อเรื่องต่อไปอีกคือ

หลังจากที่เจ้าชายและเจ้าหญิงแต่งงานกันแล้ว เจ้าชายต้องการพาเจ้าหญิงกลับไปยังอาณาจักรของพระองค์ ดังนั้นในวันอภิเษกสมรสจึงมีการเตรียมการเดินทางด้วยการให้รถม้ามารออยู่ รถนี้เทียมด้วยม้า 8 ตัว ม้าทุกตัวมีขนนกลีขาวประดับที่หัว และสวมบังเหียนทองคำ ผู้ที่ยืนอยู่ข้างรถม้าคือแฮร์รี่¹ ผู้ชื่อสัตย์ แฮร์รี่ผู้ชื่อสัตย์นี้ไม่มีความสุขเลยนับตั้งแต่นายของเขาถูกสาปให้เป็นกบ เขาจึงเอาห่วงเหล็กสามห่วงรัดไว้รอบอกของเขา (รอบหัวใจ) เพื่อป้องกันไม่ให้หัวใจแตกสลายด้วยความเศร้าเสียใจ

รถม้าที่เจ้าชายกับเจ้าหญิงนั่งอยู่แล่นไปโดยมีแฮร์รี่นั่งประจำที่ข้างหลัง แฮร์รี่เต็มไปด้วยความปลื้มปิติยินดี พอเดินทางไปได้ชั่วครู่หนึ่ง เจ้าชายก็ได้ยินเสียงดังเหมือนกับสิ่งของบางอย่างแตกหักไป เจ้าชายไม่ทราบเรื่องห่วงเหล็กนี้เลยก็ตกใจ ร้องถามว่า “แฮร์รี่ รถม้าเป็นไปอะไรไปหรือ”

“ไม่เป็นอะไรพะย่ะค่ะ” แฮร์รี่ตอบ “เป็นเพียงห่วงเหล็กที่ชำรุด สวมไว้รอบหัวใจ ขณะที่พระองค์กลายเป็นกบอยู่ที่บ่อน้ำ เพราะชำรุดเกรงว่าหัวใจจะแตกสลาย ห่วงเหล็กหักไปแล้ว เพราะว่าชำรุด มีความสุขใจที่เห็นพระองค์คืนร่างเป็นคนเหมือนเดิม และเดินทางกลับบ้านเมืองพร้อมกับเจ้าสาวผู้สวยงาม”

เจ้าชายและเจ้าหญิงไม่เคยลืมแฮร์รี่ผู้ชื่อสัตย์เลย เพราะในยามที่เจ้านายของเขาตกอยู่ในความเดือดร้อน เขาก็ยังรักและชื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้านายอยู่เสมอ

การวิเคราะห์แบบแผนเบื้องต้นของนิทานเรื่องเจ้าชายกบ

1. แบบเรื่องและอนุภาค

แอนที อาร์น และสตีธ ธรอมป์สัน² จัดให้เรื่องเจ้าชายกบเป็นแบบเรื่องที่ 440 และวิเคราะห์แบบเรื่องนี้กับอนุภาคไว้ดังนี้³

¹ในการวิเคราะห์แบบเรื่อง ผู้รับใช้ที่ชื่อแฮร์รี่ อาจจะอนุโลมใช้ทั้งสองชื่อเวลาเล่านิทาน

²Antti Aarne (Tr. & Enl. Stith Thompson), *The Types of the Folktale : A Classification and Bibliography* (Helsinki : Academia Scientiarum Fennica, 1964), pp. 149-50.

³ในการกล่าวถึงแบบเรื่อง ผู้เขียนได้ลำดับข้อความและใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามต้นฉบับเดิม แต่เปลี่ยนตัวอักษรในวงเล็บจาก a,b,c เป็น ก ข ค เพื่อความสะดวกและความสอดคล้องของภาษา แต่การใช้อนุภาคจำเป็นต้องคงตัวอักษรภาษาอังกฤษไว้ เพราะดัชนีอนุภาคนี้เป็นสากลและเป็นมาตรฐานที่ใช้กับนิทานทั่วโลก

แบบเรื่อง

Type 440 *The Frog King or Iron Henry*. หญิงสาวคนหนึ่งสัญญาากับกบที่บ่อน้ำ. กบมาเคาะประตู, ที่โต๊ะอาหาร, ที่เตียงนอน. กลายเป็นเจ้าชาย

I. การสัญญาว่าจะแต่งงานกับกบ. (ก) กบทำให้น้ำใสสะอาดเพื่อหญิงสาวคนเล็กในจำนวนพี่น้องสามคน (ลูกบอลที่หล่นลงไปใต้น้ำ). (ข) กบขอให้หญิงสาวสัญญาว่าจะแต่งงานกับมันเป็นสิ่งตอบแทน.

II. การต้อนรับกบ. (ก) แม้หญิงสาวจะลืมคำสัญญาของเธอ, กบก็มาเคาะประตูและขอเข้ามาหาเธอ. (ข) แล้วกบก็นอนหลับที่ข้างประตู, บนโต๊ะ, และในที่สุดบนเตียงของเธอ.

III. การพ้นคำสาป. กบพ้นคำสาปและกลายเป็นเจ้าชาย (ก) โดยได้รับอนุญาตให้นอนบนเตียงของหญิงสาว, (ข) โดยการจุ่มพืด, (ค) โดยการตัดศีรษะ, (ง) โดยการถูกเหวี่ยงไปกระทบผนัง, หรือ (จ) โดยการเอาหนังกบไปเผา

IV. เอนรีผู้สวมเหล็ก. คนรับใช้ผู้ซื่อสัตย์ของเขารัดห่วงเหล็ก 3 ห่วงไว้รอบหัวใจเพื่อป้องกันไม่ให้หัวใจสลาย; เมื่อนายของเขาได้รับความช่วยเหลือ ห่วงนี้จะหักไปที่ละอัน

อนุภาค

I. I.50. ธิดาคณิสต์ท้องได้ชัยชนะ. C41.2 ข้อห้าม: การปล่อยให้ลูกบอลหล่นลงไปใต้น้ำ. G423. ลูกบอลที่ตกน้ำทำให้คนตกอยู่ในอำนาจของรากษส (หรือแม่มด หรือผีน้ำ). B211 7.1 กบพูดได้. S215.1 หญิงสาวให้สัญญากับคู่ครองที่เป็นสัตว์.

II. D195. การเปลี่ยนร่าง: จากคนเป็นกบ, K1361.1 คนที่เปลี่ยนร่างนอนอยู่หน้าประตูบ้านของหญิงสาว, ที่ปลายเตียง, ในเตียง. B654.1.2 การแต่งงานกับคนในรูปร่างของกบ.

III. D734. การพ้นคำสาปจากการเป็นสัตว์โดยการอนุญาตให้นอนบนเตียงผู้หญิง. D735.1 การพ้นคำสาปโดยผู้หญิงจุ่มพืด. D711. การพ้นคำสาปโดยถูกตัดศีรษะ. D712.2 การพ้นคำสาปโดยถูกเหวี่ยงใส่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง. D721.3 การพ้นคำสาปโดยการทำลายหนัง (หรือสิ่งที่ปกคลุมตัว). L162. วีรสตรีผู้ต่ำต้อยแต่งงานกับเจ้าชาย (พระราชชา).

IV. F875. ห่วงเหล็กที่รัดรอบหัวใจป้องกันหัวใจสลาย. เมื่อนายพ้นคำสาป, ห่วงเหล็กที่รัดรอบหัวใจของคนรับใช้ผู้ซื่อสัตย์หักไปที่ละเปลาะจนครบสามครั้ง

THE FROG PRINCE

2. คำโครงของนิทาน

นิทานเรื่องนี้ประกอบด้วย บทนำ คือ “ในอดีตอันเก่าแก่แสนนานมาแล้ว เมื่อคนยังสามารถตั้งความปรารถนาได้...” และบทสรุป คือ “เขาทั้งสองเป็นเพื่อนเล่นที่สนิทสนมกันอยู่หลายปีและมีความสุขที่สุด ฉันเชื่อแน่ว่า เราทนายได้แล้วว่า พอเขาทั้งสองโตขึ้น เขาจะต้องแต่งงานกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข”

ส่วนบทบาทของแฮร์รี่ เป็นสิ่งที่มาเสริมเท่านั้น ความจริงนิทานเรื่องนี้จบลงตอนที่เจ้าหญิงและเจ้าชายจะแต่งงานกัน

3. ภาพพจน์

เรื่องเจ้าชายกบนี้มีการพรรณนาฉากและสิ่งอื่นที่ตรงกันข้ามกันดังนี้
ฉากปราสาท ตรงกันข้ามกับป่าที่กว้างและมีดึก
วันที่อากาศอบอุ่น ตรงกันข้ามกับบ่อน้ำที่เย็น กบที่ตัวเปียกและเย็นชื้น
การใช้สัญลักษณ์ คือวัตถุที่มีรัศมีหรือส่องแสงแวววาว เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ได้แก่ ลูกบอลทอง ลูกบิด เพชรพลอย มงกุฎทอง จานทอง ปราสาทก็เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งเช่นเดียวกัน ส่วนป่าทึบ บ่อน้ำที่เยือกเย็น กบที่ตัวเปียก ควรจะเป็นสัญลักษณ์ของความหม่นหมอง ความชั่วร้าย (การถูกสาป)

4. ลำดับของถ้อยคำซึ่งเป็นสูตรหรือกฎเกณฑ์

ในนิทานเรื่องนี้มีบทสนทนาที่ทำให้เรื่องดำเนินไปโดยผู้เล่าไม่ต้องบรรยายเพิ่มเติมมากนัก โดยเฉพาะคำพูดของกบที่ทวงสัญญาว่า

พระธิดาองค์เล็กของพระราชินี

เปิดประตูให้ข้าฯ ที่

จำคำพูดของพระองค์ที่บ่อน้ำไว้

เปิดประตูให้ข้าฯ ที่!

5. การซ้ำ

จะเห็นได้ว่านิทานเรื่องนี้มีการซ้ำนาฏการ 3 ครั้ง คือ กบมาเคาะประตูเรียกเจ้าหญิงเพื่อทวงสัญญาในเย็นวันที่หนึ่ง วันที่สอง และวันที่สาม และในวันที่สามนั่นเองที่กบพ้นคำสาปกลายเป็นคน

ส่วนเนื้อเรื่องตอนต่อมาซึ่งเป็นเรื่องของแฮร์รี่ผู้ซื่อสัตย์ หวังเหล็กที่รัตรอบหัวใจของเขา หักไปที่ละเปลาะจนหักหมดทั้งสามห่วง นิทานบางสำนวนจะเล่าว่าเจ้าชายได้ยื่นเสียงห่วงเหล็กหัก 3 ครั้ง และเจ้าชายก็ตรัสถามทั้ง 3 ครั้ง

สโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด

แปลจากหนังสือ The World's Best Fairy Tales แปลโดย May Sellar จากต้นฉบับของ Jacob และ Wilhelm Grimm

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในกลางฤดูหนาว ขณะที่ปุยหิมะกำลังพรั่งพรูลงมาบนพื้นดิน เหมือนกับขนนกที่บางเบา พระราชินีองค์หนึ่งนั่งเย็บปักถักร้อยอยู่ริมหน้าต่างที่กรอบเป็นไม้ มะเกลือสีดำ ขณะที่เธอมองออกไปยังพื้นดินที่ขาวโพลนนั้น เธอทำเข็มตำนิ้วและโลหิตหยดลงไปที่พื้นหิมะ 3 หยด

เพราะสีแดงของโลหิตมองดูเด่นอยู่ท่ามกลางสีขาว พระราชินีจึงรำพึงว่า “โอ ทำอย่างไรหนอ ฉันจึงจะมีลูกสักคนที่ขาวราวกับหิมะ แดงราวกับหยาดโลหิต และดำเหมือนกับกรอบไม้!”

ความปรารถนาของเธอกลายเป็นความจริง เพราะไม่นานหลังจากนั้น เธอก็ให้กำเนิดพระธิดาองค์น้อยที่มีผิวขาวประดุจหิมะ ริมฝีปากและแก้มแดงสดใสราวกับหยาดโลหิต และผมสีดำดุดำไม่มเงกเหลือ คนทั่ว ๆ ไปเรียกเธอว่าสโนว์ไวท์ และเมื่อเธอถือกำเนิดได้ไม่นานพระราชินีก็สิ้นพระชนม์

หนึ่งปีผ่านไป พระราชาอภิเษกสมรสใหม่กับผู้หญิงที่สวยงามมาก แต่เป็นคนที่เยื่อหยิ่งชอบเอาชนะ และทนไม่ได้ที่จะเห็นใครสวยงามกว่าเธอ ราชินีองค์ใหม่มีกระจกเงาวิเศษอยู่บานหนึ่ง เธอมักจะยืนอยู่หน้ากระจกมองดูเงาสะท้อนของเธอเอง พลังถามว่า

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

กระจกก็จะตอบอยู่เสมอว่า

ท่านนั้นแหละ พระราชินี ที่งามเลิศในปฐพี

แล้วพระราชินีก็มีความสุขมาก เพราะเธอรู้ว่ากระจกจะพูดความจริงเสมอ

แต่พอสโนว์ไวท์เติบโตขึ้น เธอก็สวยขึ้นทุกวัน ๆ จนเมื่ออายุครบ 7 ขวบ สโนว์ไวท์ก็มีความงามเหนือกว่าพระราชินีเสียอีก วันหนึ่งพระราชินีถามกระจกด้วยคำถามเดิมที่เคยถามตามปกติ กระจกตอบเธอว่า

พระราชินีของฉันทันนั้นงามเลิศในปฐพี

แต่สโนว์ไวท์งามกว่าท่าน กว่าทุกคนในโลกนี้

พระราชินีเกิดความโกรธและความริษยาอย่างรุนแรง และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเธอก็เกลียดชังสโนว์ไวท์ผู้นางสงสาร เวลาที่ผ่านไปทำให้ความอิจฉา ความเกลียด และความมั่งร้ายเพิ่มขึ้น จนในที่สุดเธอไม่อาจทนมองเห็นหน้าสโนว์ไวท์ได้อีกต่อไป เธอเรียกนายพรานคนหนึ่ง

มาพบและออกคำสั่งว่า “เอาตัวเด็กคนนี่เข้าไปในป่าและอย่าพากลับมาให้ฉันเห็นหน้าอีก ท่านจะต้องฆ่าเด็กและเอาปอดกับหัวใจมาให้ฉัน เพื่อที่ฉันจะได้แน่ใจว่าเด็กตายแล้วจริง ๆ”

นายพรานทำตามคำสั่ง เขานำสโนว์ไวท์ไปป่า แต่ขณะที่เงื้อมมือจะจ้วงแทงเธอ นั้นสโนว์ไวท์ก็ร้องว่า “ท่านนายพรานที่รัก โปรดไว้ชีวิตของฉันเถิด ถ้าท่านไว้ชีวิตฉัน ฉันสัญญาว่าจะหนีเข้าป่าและไม่กลับมาอีกแล้ว”

นายพรานใจอ่อนและสงสารสโนว์ไวท์มากเพราะความเยาว์วัยและความสวยงามของเธอ เขาจึงบอกเธอว่า “นั่นก็ดีแล้ว เด็กน้อยผู้น่าสงสาร จงหนีไปเร็ว ๆ เถิด” เนื่องจากเขาคิดว่าสัตว์ป่าจะต้องพบและกินสโนว์ไวท์เสียอย่างแน่นอน เขาสบายใจขึ้นบ้างเพราะเขาไม่ได้ฆ่าเธอด้วยมือของเขาเอง พอเขาหันกลับ ก็เห็นลูกหมูป่าตัวหนึ่งวิ่งผ่านมา เขายิงหมูตัวนั้นและนำเอาปอดและหัวใจหมูกลับไปให้พระราชินีเพื่อพิสูจน์ว่าสโนว์ไวท์ตายแล้วจริง ๆ และหญิงผู้ชั่วร้ายได้นำปอดกับหัวใจไปต้มกิน โดยคิดว่าเธอได้ทำให้สโนว์ไวท์ไปถึงจุดจบแล้วชั่ววันจันทร์

เมื่อสโนว์ไวท์เด็กน้อยผู้น่าสงสารวิ่งกระเซอะกระเซิงไปในป่าใหญ่ เธอรู้สึกเหมือนกับว่าต้นไม้ทุกต้นมีรูปร่างแปลกประหลาดน่ากลัว เธอหวาดกลัวจนไม่รู้จะทำอย่างไร ได้แต่วิ่งลี้มลุกคลุกคลาน สะดุดก้อนหินและกิ่งไม้ไปเรื่อย ๆ สัตว์ป่าวิ่งผ่านเธอไป แต่พวกมันไม่ทำอันตรายเธอ เธอวิ่งไปอย่างรวดเร็วที่สุดที่จะเร็วได้ เท่าที่สองขาจะมีกำลังพาตัวไป และพอดกเย็นเธอก็มองเห็นกระท่อมเล็ก ๆ หลังหนึ่งจึงเข้าไปข้างในเพื่อพักให้หายเหน็ดเหนื่อย

ทุกสิ่งทุกอย่างในกระท่อมมองดูเล็กกระจ้อยร่อย แต่สะอาดเรียบร้อยมาก กลางห้องมีโต๊ะเล็ก ๆ ตัวหนึ่งตั้งอยู่ ปูด้วยผ้าสีขาว และวางจานเล็ก ๆ เจ็ดใบ ส้อมและช้อนเจ็ดคู่ มีดเจ็ดเล่ม ถ้วยแก้วเจ็ดใบ ที่ริมห้องด้านหนึ่งติดผนังมีเตียงเล็ก ๆ เจ็ดเตียง คลุมด้วยผ้าคลุมเตียงสีขาวสะอาดสะอาด

สโนว์ไวท์รู้สึกหิวและกระหายมาก เธอรับประทานขนมปังชิ้นหนึ่งและพอร์ริดจ์คำหนึ่งจากทุก ๆ จาน และดื่มไวน์อีกหนึ่งอีกจากทุกแก้ว และแล้ว ด้วยความอ่อนเพลียและง่วง เธอล้มตัวลงนอนบนเตียง ๆ หนึ่ง แต่รู้สึกไม่สบายเลย เธอจึงลองนอนเตียงอื่น ๆ ดู แต่เตียงหนึ่งยาวไปอีกเตียงหนึ่งสั้นไป จนเธอสองนอนในเตียงที่เจ็ดจึงพบว่าเตียงนั้นเหมาะกับเธออย่างยิ่ง เธอจึงนั่งลงสวมดนตรีตามแบบฉบับของเด็กดีและนอนหลับไปอย่างรวดเร็ว

มีดแล้ว เมื่อผู้ที่อาศัยอยู่ในกระท่อมหลังเล็กกลับมาบ้าน พวกเขาคือคนแคระเจ็ดคนผู้ทำงานในเหมืองลึกเข้าไปถึงใจกลางภูเขา เขาจุดเทียนเล่มเล็ก ๆ เจ็ดเล่ม และทันทีที่แสงสว่างปรากฏขึ้นพวกเขาก็มองเห็นว่ามีคนเข้ามาในห้อง เพราะทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้อยู่ในสภาพเดิมเหมือนตอนที่พวกเขาออกจากบ้านไป

คนแคะคนที่หนึ่งพูดว่า “ใครมานั่งเก้าอี้ของฉัน?”

คนแคะคนที่สองพูดว่า “ใครกินขนมปังของฉัน?”

คนแคะคนที่สามพูดว่า “ใครมาชิมพอร์ริดจ์ของฉัน?”

คนแคะคนที่สี่พูดว่า “ใครมากินจากจานของฉัน?”

คนแคะคนที่ห้าพูดว่า “ใครมาใช้ส้อมของฉัน?”

คนแคะคนที่หกพูดว่า “ใครตัดอาหารด้วยมีดของฉัน?”

คนแคะคนที่เจ็ดพูดว่า “ใครดื่มจากแก้วของฉัน?”

แล้วคนแคะคนที่หนึ่งก็มองไปรอบ ๆ และมองเห็นรอยบุ๋มที่เตียงของเขา เขาถามว่า “ใครมานอนบนเตียงของฉัน?” คนแคะคนอื่น ๆ วิ่งเข้ามาดู และทุกคนร้องขึ้นเมื่อมองเห็นเตียงของตัวเอง “มีคนมานอนบนเตียงของเราด้วย”

แต่เมื่อคนแคะคนที่เจ็ดมาดูที่เตียงของเขา เขาถอยหลังไปด้วยความพิศวง เพราะเขามองเห็นสโนว์ไวท์นอนหลับอยู่ ดังนั้นเขาจึงเรียกคนแคะคนอื่น ๆ ซึ่งเข้ามาซุกเขินไขว่ และเมื่อพวกเขาเห็นสโนว์ไวท์นอนอยู่ พวกเขาแทบจะเป็นลมล้มทั้งยืนด้วยความประหลาดใจ

“พระเจ้าช่วยด้วยเถิด” พวกเขาร้อง “เธอช่างเป็นเด็กหญิงที่สวยงามอะไรเช่นนี้!”

พวกเขาดูประหนึ่งว่าจะถูกสาปให้ตกตะลึงไปด้วยความงามของสโนว์ไวท์และไม่อาจจะปลุกเธอให้ตื่นขึ้นมาได้ จึงปล่อยให้เธอนอนหลับต่อไปบนเตียงเล็ก ๆ นั้น ส่วนคนแคะคนที่เจ็ดได้นอนเตียงเดียวกับเพื่อน ๆ อีกหกคนโดยเปลี่ยนไปนอนเตียงละหนึ่งชั่วโมง และคืนนั้นก็ผ่านไปด้วยดี

ในตอนเช้าเมื่อสโนว์ไวท์ตื่นขึ้นมาและเห็นคนแคะทั้งเจ็ดคน เธอรู้สึกหวาดกลัวมาก แต่พวกเขามีที่ท่าเป็นมิตร และถามถึงชื่อและความเป็นมาของเธอด้วยที่ท่ากรุณา เธอจึงตอบว่า “ฉันคือสโนว์ไวท์”

“ทำไมเธอจึงมาถึงบ้านของพวกเราได้” พวกคนแคะถามต่อไป

เธอจึงเล่าให้ฟังว่าแม่เลี้ยงของเธอต้องการให้เธอตายอย่างไร และนายพรานของพระราชินีได้ไว้ชีวิตเธออย่างไร เธอหนีกระเซอะกระเซิงมาถึงกระท่อมคนแคะได้อย่างไร เมื่อพวกคนแคะได้ฟังเรื่องอันแสนเศร้านี้ พวกเขาถามว่า “เธอจะอยู่ที่บ้านนี้และดูแลบ้านให้พวกเราได้ไหม ทำอาหารให้พวกเรากิน ปูที่หลับที่นอน ซักผ้า เย็บเสื้อผ้า? ถ้าเธอทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างสะอาดเรียบร้อย เธอจะไม่ต้องทำอะไรอีก”

“ได้สิ” สโนว์ไวท์ตอบ “ฉันยินดีที่จะทำตามที่คุณท่านขอร้อง”

และสโนว์ไวท์ก็อาศัยอยู่กับคนแคะทั้งเจ็ดอย่างมีความสุข ทุกเช้า พวกคนแคะจะเข้าไปในภูเขาเพื่อขุดทอง และตอนเย็นพอพวกเขากลับบ้าน สโนว์ไวท์จะทำอาหารเย็นไว้คอยทำ

แต่ในตอนกลางวันเธอจะถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว ดังนั้นคนแคระผู้แสนดีจะเตือนเธอว่า “ระวังแม่เลี้ยงของเธอนะ ในไม่ช้าเขาจะรู้ว่าเธออยู่ที่นี้ ดังนั้น จะอย่างไรก็ตาม อย่าให้ใครเข้ามาในบ้านเป็นอันขาด”

พระราชินี ผู้ไม่ได้ฝันว่าเธอเป็นหญิงที่สวยงามที่สุดในโลกอีกแล้ว วันหนึ่ง เธอเดินไปหยุดอยู่หน้ากระจกและถาม

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

และกระจกก็ตอบว่า

พระราชินีของฉัน ท่านนั้นงามเลิศในปฐพี

แต่สโนว์ไวท์จะงามกว่าท่าน กว่าทุกคนในโลกนี้

สโนว์ไวท์ ผู้อาศัยอยู่กับคนแคระเจ็ดคน

งามเทียบเท่ากับท่าน และงามกว่าเมื่อได้ยล

พอพระราชินีได้ยินถ้อยคำเหล่านี้เธอแทบจะหัวใจหยุดเต้นไปด้วยความหวาดกลัวและโกรธเกรี้ยว เพราะเธอรู้ดีว่ากระจกจะพูดความจริงเสมอ ตอนนี้เธอรู้แล้วว่านายพรานหลอกลวงเธอ และสโนว์ไวท์จะต้องยังมีชีวิตอยู่ เธอรำพึงอยู่ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืนว่าจะทำลายสโนว์ไวท์ได้อย่างไร เพราะหัวใจที่เต็มไปด้วยความริษยาทำให้เธอรำร้อนไม่เป็นสุข ในที่สุดเธอก็คิดแผนการออกว่าจะทำอย่างไร เธออมมหน้าไม่ให้ใครจำได้และแต่งตัวเหมือนหญิงชราที่เร่ขายของ และในรูปปลั๊กชันที่ปลอมแปลงนี้เธอเดินทางข้ามภูเขาเจ็ดยอด ไปถึงกระท่อมของคนแคระ เคาะประตูและร้องซ้ำ ๆ ว่า “มีของสวย ๆ งาม ๆ มาขาย มีของสวย ๆ งาม ๆ มาขาย!”

สโนว์ไวท์มองลอดช่องที่หน้าต่างออกมาและพูดว่า “สวัสดิ์จะขาย ขายขายอะไรจะ”

“ของดี ๆ ของสวย ๆ” เธอตอบ “สายสร้อยที่มีทุกสีทุกแบบ” แล้วเธอชูสร้อยเส้นหนึ่งซึ่งทำจากไหมสีที่พรุหรรษาและสวยงาม

“แน่นอนว่าฉันสามารถให้หญิงผู้หน้านับถือนี้อันเข้ามาข้างใน” สโนว์ไวท์พูด เธอถอดกลอนประตูและซื้อสร้อยอันสวยงามนั้น

“ช่างสวยเสียนี้กระไร เด็กน้อย” หญิงชราพูด “หนูสวยจนดูน่าอัศจรรย์จริง ๆ! มาเถิด! ยายจะใส่สายสร้อยให้หนูนะ”

สโนว์ไวท์ไม่ได้ระแวงถึงความร้ายกาจใด ๆ เธอยืนอยู่ต่อหน้าหญิงชราและปล่อยให้หญิงชราสวมสร้อยให้ แต่หญิงชราสวมสร้อยอย่างรวดเร็วและดึงจนแน่นจนสโนว์ไวท์หายใจไม่ออก เธอล้มลงสิ้นสติไปจนดูเหมือนว่าเธอเสียชีวิตไปแล้ว

“ทีนี้แหละ เจ้าก็ไม่ได้เป็นคนสวยที่สุดอีกต่อไป” หญิงชราผู้ชั่วร้ายพูด แล้วก็รีบหนี

จากไป

ในตอนเย็น เมื่อคนแคะทั้งเจ็ดกลับบ้าน พวกเขาตกใจมากที่เห็นสโนว์ไวท์ผู้เป็นที่รักของเขานอนอยู่กับพื้นอย่างไม่ไหวติง เหมือนคนที่ตายแล้ว พวกเขาช่วยกันอุ้มเธอขึ้นมาอย่างทะนุถนอม และพอเห็นสร้อยที่รัดแน่นพวกเขาก็ตัดสร้อยออก สโนว์ไวท์เริ่มหายใจอีกครั้งและค่อย ๆฟื้นคืนชีวิต เมื่อพวกเขาคนแคะรู้ว่าอะไรเกิดขึ้น เขาพูดว่า “ฟังเรื่องราวดูแล้ว หญิงชราที่ร้ายขายของจะเป็นใครไปไม่ได้นอกจากพระราชินี ต่อไปภายหน้าเธอต้องระวังอย่าให้ใครเข้ามาในบ้านอีกถ้าพวกเราไม่อยู่บ้าน”

ทันทีที่ราชินีผู้ชั่วร้ายกลับถึงวัง เธอตรงไปที่กระจกแล้วถาม

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

กระจกตอบเหมือนที่เคยตอบว่า

พระราชินีของฉัน ท่านนั้นงามเลิศในปฐพี

แต่สโนว์ไวท์งามกว่าท่าน กว่าทุกคนในโลกนี้

สโนว์ไวท์ ผู้อาศัยอยู่กับคนแคะเจ็ดคน

งามเทียบเท่ากับท่าน และงามกว่าเมื่อได้ยล

พอได้ยินถ้อยคำเหล่านี้ พระราชินีก็หน้าซีดราวกับศพ เพราะเธอรู้ได้ทันทีว่าสโนว์ไวท์จะต้องมีชีวิตอยู่ “คราวนี้แหละ” เธอพูดกับตัวเอง “ฉันจะต้องนึกถึงบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้มันพบจุดจบและพบตลอดไปด้วย”

พระราชินีเป็นผู้เชี่ยวชาญในเวทมนตร์คาถา เธอจึงทำหวีอาบยาพิษขึ้นมาอันหนึ่ง แล้วแต่งกายปลอมแปลงเป็นหญิงชราอีกคนหนึ่ง เธอเดินทางข้ามภูเขาเจ็ดยอดจนกระทั่งไปถึงบ้านของคนแคะทั้งเจ็ด เคาะประตูบ้านพลางร้องว่า “ของสวย ๆ งาม ๆ มาขาย”

สโนว์ไวท์มองผ่านหน้าต่างออกมาแล้วพูดว่า “ท่านไปเสียเถิด เพราะฉันจะไม่ให้ใครเข้ามาในบ้านอย่างแน่นอน”

“แต่หนูก็ไม่ได้ถูกห้ามไม่ให้มองใช่ไหมจะ” หญิงชราถาม แล้วชูหวีอาบยาพิษในมือให้ดู สโนว์ไวท์ติดใจหวีอันนั้นมากจนเธอต้องเปิดประตู และในขณะที่กำลังต่อรองราคากันอยู่นั้น หญิงชรา ก็กล่าวว่า “มาเถิด ยายจะหวีผมให้หนูนะ”

สโนว์ไวท์ผู้น่าสงสารไม่ได้หวาดระแวงแม้แต่น้อย พอหวีแต่ละผมของเธออาบยาพิษที่อาบไว้ก็ออกฤทธิ์ ทำให้เธอล้มลงสิ้นสติไป

“ตอนนี้แหละ คุณผู้หญิงผู้สวยงามของฉัน ตอนนี้เธอจะตายจริง ๆ เป็นแน่แท้” หญิงผู้ชั่วร้ายพูดและเดินทางกลับอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

โชคดีที่เป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว และคนแคะทั้งเจ็ดกลับบ้าน เมื่อพวกเขามองเห็นสโนว์ไวท์ นอนอยู่บนพื้นดิน ดูเหมือนกับตายแล้ว พวกเขาสงสัยว่าคงเป็นการกระทำของราชินีผู้ชั่วร้าย อีกเป็นแน่ จึงค้นหาจนกระทั่งพบหวีอาบยาพิษ และทันทีที่ดั่งมันออกมาจากผมของสโนว์ไวท์ เธอก็ฟื้นคืนสติและเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง ดังนั้นพวกเขาเตือนเธออีกครั้งหนึ่งว่าไม่ให้เปิดประตู รัับใคร

ทันทีที่พระราชินีกลับถึงวัง เธอตรงไปที่กระจกและถาม

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี ?

กระจกตอบเหมือนที่เคยตอบว่า

พระราชินีของฉัน ท่านนั้นงามเลิศในปฐพี

แต่สโนว์ไวท์งามกว่าท่าน กว่าทุกคนในโลกนี้

สโนว์ไวท์ ผู้อาศัยอยู่กับคนแคะเจ็ดคน

งามเทียบเท่ากับท่าน และงามกว่าเมื่อได้ยล

พอพระราชินีได้ยินถ้อยคำเหล่านี้เธอตัวสั่นไปหมดด้วยความเดือดดาล

“สโนว์ไวท์จะต้องตาย!” เธอร้องตะโกน “ต้องตาย แม้ฉันจะต้องเอาชีวิตเข้าแลกก็ตาม”

แล้วเธอก็เข้าไปยังห้องที่ลับ ซึ่งไม่มีใครรู้จักนอกจากตัวเธอเอง และทำผลแอปเปิ้ล อาบยาพิษในห้องนั้น ดูเผิน ๆ แอปเปิ้ลผลนี้สวยงามมาก ครั้งหนึ่งเป็นสีขาว และอีกครั้งหนึ่ง เป็นสีแดง ใครก็ตามที่เห็นแอปเปิ้ลผลนี้จะต้องอยากลิ้มรสทั้งนั้น เมื่อทำเสร็จแล้ว เธอก็อมหน้า ตัวเองและแต่งตัวแบบชาวชนบท เดินทางข้ามภูเขาเจ็ดยอดไปยังกระท่อมคนแคะ เธอไปถึง ก็เคาะประตู แต่สโนว์ไวท์โผล่หน้าออกมาทางหน้าต่างแล้วร้องว่า “ฉันจะไม่ให้ใครเข้ามาในบ้าน คนแคะเจ็ดคนห้ามฉันไม่ให้เปิดประตูรัับใคร”

“หนูกลัวว่าจะถูกวางยาพิษยั้งนั้นหรือ” หญิงชราถาม “ดูนี่ซิ ยายจะผ่าแอปเปิ้ลลูกนี้เป็นสองซีก ยายจะกินด้านสีขาวนี้และหนูก็สามารถกินด้านสีแดงได้”

ผลแอปเปิ้ลเป็นสิ่งที่ทำขึ้นมามีเล่ห์เหลี่ยม คือ ด้านสีแดงเท่านั้นที่มียาพิษ สโนว์ไวท์อยากจะกินผลไม้ที่ล่อใจนั้น และเมื่อเธอเห็นหญิงชราชาวชนบทกินผลไม้นั้น เธอก็ไม่อาจทนต่อความเขี้ยวทนต่อไป เธอยื่นมือออกไปรับผลไม้ครั้งที่มียาพิษ แต่พอคำแรกผ่านริมฝีปากเธอ เข้าไปเท่านั้นเธอก็ล้มลงเสียชีวิต นัยน์ตาของพระราชินีผู้ชั่วร้ายเป็นประกายวาววับ และหัวเราะเสียงดัง เธอร้องว่า “ขาราวกับหิมะ แต่งเหมือนกับหยาดโลหิต และดำเหมือนไม้มะเกลือ ตอนนี้นักคนแคะทั้งเจ็ดก็ช่วยเจ้าให้ฟื้นคืนชีวิตไม่ได้อีกแล้ว”

เมื่อเธอกลับถึงวังเธอถามกระจก

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

และคราวนี้กระจกตอบว่า

ท่านนั้นแหละ พระราชินี ที่งามเลิศในปฐพี

ดังนั้นหัวใจที่เราร้อนริษยาของเธอก็ค่อยสงบลง

เมื่อคนแคะทั้งเจ็ดกลับบ้านในตอนเย็น พวกเขาพบสโนว์ไวท์นอนอยู่บนพื้น ไม่เคลื่อนไหวและไม่หายใจด้วย พวกเขาอุ้มเธอขึ้นมาและค้นหาสิ่งที่เป็นยาพิษในตัวเธอ คลายเสื้อที่รัดตัวเธอ หัวผม และใช้น้ำกับเหล้าไวน์เช็ดตัวให้เธอ แต่ก็หมดหวัง สโนว์ไวท์ที่ไม่มีลมหายใจอีกแล้ว พวกเขาจึงนำร่างของเธอวางไว้บนเชิงตะกอน นั่งล้อมรอบและร้องไห้คร่ำครวญอย่างเศร้าโศกเป็นเวลาสามวันเต็ม ๆ ในที่สุดพวกเขาก็ตัดสินใจว่าควรจะนำร่างของเธอไปฝัง แต่เธอยังดูสดชื่นแจ่มใสเหมือนกับยังมีชีวิตอยู่ แก้มของเธอก็ยังเปล่งปลั่งเป็นสีกุหลาบจนพวกคนแคะพุดว่า “พวกเราไม่สามารถนำเธอไปฝังไว้ใต้พื้นดินอันมืดมิดได้”

ดังนั้นพวกคนแคะจึงนำร่างของสโนว์ไวท์ใส่โลงแก้วอันโปร่งใส และจารึกด้วยตัวทองบนฝาโลงว่าเธอเป็นเจ้าหญิงผู้สูงศักดิ์ แล้วนำโลงแก้วนี้ขึ้นไปไว้บนยอดเขา โดยมีคนแคะคนหนึ่งเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลา พวกนกที่บินไปมาก็ร้องไห้อาลัยรักสโนว์ไวท์ มีนกฮูก นกกา และนกเขาดูตัวเล็ก ๆ

สโนว์ไวท์นอนอยู่ในโลงแก้วเป็นเวลานาน แต่รูปร่างของเธอก็ไม่เปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด ดูราวกับว่าเธอนอนหลับไปเท่านั้น เธอยังคงมีผิวขาวราวกับหิมะ แก้มและริมฝีปากแดงราวกับหยาดโลหิต และผมสีดำสนิทเหมือนไม้มะเกลือเหมือนเดิม

วันหนึ่ง เจ้าชายท่องเที่ยวผ่านเข้ามาในป่าและเสด็จผ่านกระท่อมของคนแคะไป พระองค์มองเห็นโลงแก้วบนยอดเขา และเห็นร่างอันสวยงามของสโนว์ไวท์อยู่ข้างใน และเมื่อได้อ่านตัวอักษรสีทองที่จารึกบนฝาโลง เจ้าชายก็บอกคนแคะที่เฝ้าอยู่ว่า “ขอโลงแก้วนี้ให้ฉันเถอะ แล้วท่านจะได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านต้องการ”

แต่คนแคะตอบว่า “ไม่ได้หรอกเจ้าชาย พวกเราไม่สามารถจะพรากจากโลงแก้วนี้ได้ แม้จะได้ทองคำหมดทั้งโลกเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนก็ตาม”

เจ้าชายตอบว่า “โปรดยกให้ฉันเถอะ เพราะว่าฉันไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสโนว์ไวท์ ฉันจะรักเธอและเก็บสิ่งนี้ไว้เป็นสมบัติที่ฉันหวงแหนที่สุด”

เจ้าชายพูดอย่างเศร้าโศก จนพวกคนแคระรู้สึกสงสารและยอมมอบโลงแก้วให้ เจ้าชาย จึงให้พวกคนรับใช้แบกโลงไว้บนบ่า ขณะที่พวกเขาลงจากภูเขา ก็สะดุดหลุมทำให้โลงแก้ว หล่นกระแทกกับพื้น ชื้นแฉะเปื้อนอาบยาพิษจึงกระเด็นออกมา จากปากของสโนว์ไวท์ เธอล้มตาคืน ดันฝาโลงให้เปิดและลุกขึ้นนั่งอย่างเป็นปกติ

“โอ ดายจริง นี่ฉันอยู่ที่ไหนนี่” เธอร้อง

เจ้าชายตอบอย่างยินดี “เธออยู่กับฉันไงล่ะ” แล้วปล่อยให้เธอฟังถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเสริมว่า “สโนว์ไวท์ ฉันรักเธอยิ่งกว่าใคร ๆ ในโลกนี้ เธอจะไปหาพระบิดาของฉันด้วยกัน และแต่งงานกับฉันไหม”

สโนว์ไวท์เห็นชอบด้วยและไปกับเจ้าชาย ดังนั้นพิธีอภิเษกสมรสก็ถูกจัดขึ้นอย่าง เอิกเกริกและวิเศษสุด

ตอนนี้แม่เลี้ยงผู้ชั่วร้ายของสโนว์ไวท์เป็นคนหนึ่งในบรรดาแขกผู้ได้รับเชิญไปงานเลี้ยง ฉลองการสมรสนี้ เธอแต่งตัวอย่างประณีตงดงามที่สุดสำหรับโอกาสนี้ แล้วเธอก็ตรงไปที่กระจก ถามว่า

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

กระจกตอบว่า

พระราชินีของฉัน ท่านนั้นงามเลิศในปฐพี

แต่เจ้าสาวของเจ้าชาย งามกว่าทุกคนในโลกนี้

เมื่อหญิงผู้ชั่วร้ายได้ยินถ้อยคำเหล่านี้ เธอเต็มไปด้วยความเดือดดาลและได้รับความ อับอายอย่างมาก ในตอนแรกเธอตัดสินใจจะไม่ไปงานเลี้ยง แต่ในเวลาเดียวกันเธอก็รู้สึก ว่า เธอจะมีความสุขอยู่ไม่ได้เลยจนกว่าจะได้เห็นพระราชินีองค์ใหม่

พอเธอเข้าไปในงาน สโนว์ไวท์จำเธอได้และแทบจะเป็นลมสิ้นสติไปด้วยความหวาดกลัว แต่มีการเตรียมรองเท้าเหล็กที่ร้อนแดงไว้โดยเฉพาะสำหรับพระราชินีผู้ชั่วร้ายแล้ว เธอถูกบังคับ ให้สวมรองเท้านี้เต้นรำจนกระทั่งล้มลงตาย

การวิเคราะห์แบบแผนเบื้องต้นของนิทานเรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ด

1. แบบเรื่องและอนุภาค

เรื่องสโนว์ไวท์จัดเป็นแบบเรื่องที่ 709

แบบเรื่อง¹

Type 709 *Snow-White*. แม่เลี้ยงผู้ชั่วร้ายพยายามฆ่าหญิงสาว. ที่บ้านของคนแคระ (หรือขโมย), ที่ ๆ เจ้าชายพบหญิงสาวและแต่งงานกับเธอ.

I. สโนว์ไวท์กับแม่เลี้ยงของเธอ. (ก) สโนว์ไวท์มีผิวขาวราวกับหิมะ, ริมฝีปากเหมือนหยาดโลหิต. (ข) กระจกวิเศษบอกแม่เลี้ยงว่าสโนว์ไวท์สวยงามกว่าเธอ.

II. การช่วยเหลือสโนว์ไวท์. (ก) แม่เลี้ยงสั่งนายพรานให้ฆ่าเธอ, แต่เขาเอาหัวใจสัตว์มาให้แทนและช่วยให้เธอหนีไป, หรือ (ข) เธอส่งสโนว์ไวท์ไปยังบ้านของคนแคระ (หรือขโมย) โดยหวังว่าเธอจะถูกฆ่าตาย. คนแคระรับเธอไว้เป็นน้องสาว.

III. การวางยาพิษ. (ก) แม่เลี้ยงพยายามฆ่าเธอโดยใช้สายสร้อยอาบยาพิษ, (ข) หัวใจอาบยาพิษ และ (ค) แอปเปิ้ลใส่ยาพิษ

IV. ความช่วยเหลือของคนแคระ. (ก) พวกเขาคนแคระทำสำเร็จในการช่วยให้เธอฟื้นคืนชีวิตจากการวางยาพิษสองครั้งแรกแต่ล้มเหลวในครั้งที่สาม. (ข) พวกเขาสร้างร่างของหญิงสาวใส่ไว้ในโลงแก้ว

V. การฟื้นคืนชีวิต. เจ้าชายพบเธอและช่วยให้เธอฟื้นคืนชีวิต. แม่เลี้ยงถูกบังคับให้สวมมงกุฎที่ร้อนแดงแต่จมน้ำตาย

อนุภาค

I. Z 65.1 แดงเหมือนโลหิต, ขาวเหมือนหิมะ. L 55. วีรสตรีที่เป็นลูกเลี้ยง. M 312.4 คำพยากรณ์ : ความงามอย่างยอดเยี่ยมสำหรับผู้หญิง. D 1311.6.3. พระอาทิตย์ตอบคำถาม. D 1311.2 กระจกตอบคำถาม. D 1323.1 กระจกวิเศษที่หยั่งรู้เหนือมนุษย์.

II. S 31. แม่เลี้ยงที่โหดร้าย. K 2212. พี่สาวที่ทรยศ. S 322.2 แม่ขี้ใจจกใส่ลูกสาวไป. K 512.2 เพชฌฆาตใจเมตตา : เอาหัวใจแทน. F 451.5.1.2 คนแคระรับเด็กหญิงไว้เป็นน้อง. N 812. ยักษ์หรือยักษ์เป็นผู้ช่วย. N 831.1. คนดูแลบ้านผู้ลึกลับ. พวกเขาผู้ชายพบว่าบ้านของเขาถูกจัดเป็นระเบียบอย่างลึกลับ. ค้นพบว่าเด็กผู้หญิงคนหนึ่งเป็นผู้ทำ (บ่อยครั้งที่เปลี่ยนร่างเป็นผู้หญิง)

III. K 950. การฆาตกรรมโดยใช้เล่ห์เหลี่ยมแบบต่าง ๆ. S 111. ฆาตกรรมโดยวางยาพิษ. D 1364.16. เข็มปักผมเป็นเหตุให้นอนหลับอย่างต้องมนตร์. D 1364.9 หัวใจเป็นเหตุให้นอนหลับอย่างต้องมนตร์. D 1364.4.1 แอปเปิ้ลเป็นเหตุให้นอนหลับอย่างต้องมนตร์. S 111.1 ฆาตกรรมด้วยขนมปังอาบยาพิษ. S 111.2 ฆาตกรรมด้วยสายสร้อยอาบยาพิษ. S 111.3 ฆาตกรรมด้วยหัวใจอาบยาพิษ. S 111.4 ฆาตกรรมด้วยแอปเปิ้ลใส่ยาพิษ

¹ *Ibid*, pp. 245-6.

IV. F 852.1 โลงศพทำด้วยแก้ว. F 852.2 โลงศพทำด้วยทอง. F 852.3 โลงศพทำด้วยเงิน.

V. N 711. พระราชา (เจ้าชาย) พบหญิงสาวโดยบังเอิญในป่า (ต้นไม้) และแต่งงานกับเธอ. E 21.1 การฟื้นคืนชีวิตโดยนำแอปเปิ้ลอาบยาพิษออกไป. โดยการเขย่าตัวหญิงสาวที่ถูกวางยาพิษเบา ๆ ให้แอปเปิ้ลร่วงออกจากปาก เจ้าชายทำให้เธอฟื้น. E 21.3 การทำให้ฟื้นคืนชีวิตโดยการนำหรืออาบยาพิษออกไป. Q 414.4. การลงโทษ : เต็มร่าโดยสวมรองเท้าที่ร้อนแดงจนตาย.

2. แก้วโครงของนิทาน

นิทานเรื่องนี้ประกอบด้วยบทนำ คือ “กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วในกลางฤดูหนาว...” และบทสรุปคือการลงโทษพระราชินีผู้ชั่วร้าย ซึ่งคิดไปจากการสรุปที่เป็นสูตรของเทพนิยายเล็กน้อย แต่ก็ยังเป็นบทสรุปที่ทำให้ผู้ฟังผู้อ่านนิทานพอใจ

3. ภาพพจน์

เรื่องสโนว์ไวท์กับคนแคระทั้งเจ็ดมีการพรรณนาฉากและสิ่งอื่นที่ตรงกันข้ามกันตั้งนี้ฉากป่าใหญ่ ต้นไม้ที่ดูเหมือนรูปร่างแปลกประหลาด กับกระท่อมเล็ก ๆ ที่สะอาด ใต้และเตียงปูด้วยผ้าสีขาวล้วน

ฉากใต้ดินอันมืดมิด กับโลงแก้วโปร่งใส

สีขาวของหิมะ สีแดงของหยาดโลหิต สีดำของไม้มะเกลือ

แอปเปิ้ลใส่ยาพิษ ครึ่งหนึ่งสีขาว อีกครึ่งหนึ่งสีแดง

รองเท้าร้อน-แดง กับการเดินร่า

แม่ผู้มีใจเมตตากรุณา กับแม่เลี้ยงผู้ใจร้าย

ส่วนการใช้สัญลักษณ์ คือ กระจก เป็นสัญลักษณ์ของการหยิ่งรู้ การมีตาทิพย์ การขุดทอง เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง

4. ลำดับของถ้อยคำซึ่งเป็นสูตรหรือเป็นกฎเกณฑ์

ถ้อยคำที่ปรากฏบ่อยที่สุดและเป็นบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง คือคำถามของพระราชินีที่ว่า

กระจกเอ๋ย กระจกเอ๋ย บอกข้าเถิด

ใครหนอที่งามเลิศในปฐพี?

ส่วนคำตอบของกระจก จะช่วยคลี่คลายเนื้อเรื่องและทำให้เหตุการณ์ดำเนินไปได้อย่างสมเหตุสมผล

5. การซ้ำ

การซ้ำนาฏกรรมในนิทานเรื่องนี้มีอยู่หลายตอน คือ การที่แม่เลี้ยงพยายามฆ่าสโนว์ไวท์ถึง 3 ครั้ง และทำได้สำเร็จในครั้งที่สาม พวกคนแคระพยายามช่วยชีวิตสโนว์ไวท์ 3 ครั้ง ช่วยได้เพียงสองครั้งแรก และที่แปลกไปจากนิทานเรื่องอื่นคือ การซ้ำนาฏกรรมถึง 7 ครั้งตามจำนวนคนแคระ

การวิเคราะห์แบบแผนเบื้องต้นของนิทานทั้งสองเรื่องทำให้เรามองเห็นการลำดับขั้นตอนของเรื่อง ตั้งแต่ตอนเริ่มต้น ตอนกลาง และตอนปลาย ติดต่อกันไป

